

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 17. ÚNORA 1932

ZA KČ 2.—

Spořit a kontrolovat

JAROSLAV STRÁNSKÝ

O tom socialismu

KAREL ČAPEK

Co chce ten pán a ta veřejnost

EDUARD VYŠKOVSKÝ

Odmítá stát opravdu deset miliard Kč?

GEL

Ona

OTTO RÁDL

Pokolení, které nezná pomeranč

Souboj dvou — Jak by vypadala příští válka — O nezaměstnanosti

Skryté souvislosti

Politika a podnikatel — Jásot hrobníků

o d b o r n í l é k a ř i

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

O B C H O D
U H L Í M

ŽIVNOSTENSKÉ BANKY

P R A H A I I.,
Jungmannova třída č. 1 n.,
čísla telefonů 329.51 a 329.52

F I L I Á L K Y:

B R N O,
telefonní čísla: 11081, 11082

M O R. O S T R A V A,
telefonní čísla: 3602, 3603

B R A T I S L A V A,
telef. č. 1405

Komisionářský prodej
uhlí a koksů z revíru ostravsko-karvinského.

Export uhlí a koksů
do Polska, Jugoslavie, Bulharska, Itálie atd.

Prodej la dřevěného uhlí retortního bukového.

Telegrafická adresa:
Ž I V N O C A R B O

GOETHŮV SBORNÍK

vydává Státní naklad. ke dni 100 výročí básnickovy smrti

Uspořádali: čeští germanisté Josef Janko, Otokar Fischer, Arnošt Kraus, Arne Novák, Jan Krejčí, Hugo Siebenschin a Vojtěch Jiráč

Původními pracemi přispěli do sborníku

T. G. Masaryk, O. V. Hykeš, Cyril Purkyně, F. Strojček, Otokar Fischer, Arne Novák, A. Veselý, K. Polák, Albert Pražák, J. Velenovský, Karel Domin, V. Suk, J. B. Čapek, J. Münzer, V. Jiráč, H. Siebenschin, Ferd. Stiebitz, Matyáš Murko, P. Haškovec, Růžena Pokorná, Ant. Kareš, D. Hallová, Frant. Žilka, Josef Janko, B. Václavěk, E. Lederer, Arnošt Kraus, M. Novotný, Josef Hora, Stanislav Lom, Jan Krejčí, F. Kalda, Jaroslav Kvapil, F. Chudoba, A. Bém.

Sborník má 390 stran; cena Kč 42'-

Koupíte u každého knihkupce nebo přímo ve

**Státním nakladatelství v Praze, Ostrovni
V Brně, Františkánská - V Bratislavě, Grösslingova**

Bankovní dům

PETSCHEK A SPOL.

Praha II, Bredovská 18
Adresa telegramů: Petschekomp

N A B Í D K Y A P O P T Á V K Y

Poplatek za jednu noticku zasláný současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Pikolka uzavřená,
ve velmi dobrém
stavu — ujeté
26.000 km — nové
gumy, kompletní

výzbroj, ihned za
velmi levnou cenu
a výhodných pod-
mínek na prodej. -
Zn. „Čtyřsedadlový

vůz“, do adm. t. 1.
pod číslem 62.

**Knihy filosofické,
historické, lékař-**

ské vědecké a bi-
bliofilie levně pro-
dám. Pošlu seznam.
Značka „Hodnotné

knihy“ do adm. t. 1.
pod číslem 63.

**Hledám malý byt
s příslušenstvím (1**

nebo 2 místnosti)
pod uzavřením, ve
vnitřní Praze. Na-
bídky do adm. t. 1.
pod číslem 64.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 6. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: KAREL ČAPEK: O demokracii. — FERD. PEROUTKA: Inteligence a kapitalismus. — VBPD: Tedy i motocykly? — GEL: „Cizinecká legie“ v Litoměřicích. — OTTO RÁDL: Ona. — A. PALEČEK: Mladá generace na vsi. — STULTUS: Pokolení, které nezná pomeranč. — Hra na schovávanou. — Člověk ve vojáku. — Mladí a staří, levice a pravice. — Jsou ještě soudcové. — Detail o krvavé internacionále. — Rub Prahy a technika. —

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 19/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Spořit a kontrolovat

(Interview s poslancem dr. Jaroslavem Stránským.)

Zvláštní Osmá se radí o osnově úsporné a kontrolní komise. Jak se dostala tato věc na denní pořad parlamentního jednání?

Koaliční program původně nic takového neobsahoval. Ale skutečnosti, které přiměly parlament k nepříznivému mínění o počestnosti Jiřího Strábrného, přiměly zároveň veřejnost k nepříznivému mínění o parlamentu, který nejen jim nedovedl včas zabránit, ale který je svou netečností přímo vypěstoval. V lednu 1931 jsem psal v Lidových novinách o užitečnosti zvláštní parlamentní komise, která by bděla nad hospodárností veřejné správy. Podle zákona deset let starého a deset let zanedbávaného by tu taková komise měla být, ale není jí. Co jsem v lednu napsal, zůstalo na papíře. Ale co jsem v únoru způsobil útokem na Strábrného, nezůstalo jen v protokolech sněmovního pléna a výboru. A v debatě o výborové zprávě uznal pak i dr. Kramář, že vyšetřovací výbor musí být jen počátkem, a bezohledně pokračování proti každé korupci že musí následovati. Mínil, že by se k tomu hodila menší úsporná komise, v níž by vedle členů parlamentu byli také vynikající úředníci nebo praktičtí odborníci. I zde tedy bylo na počátku slovo, to jest moje slovo ve sněmovně a vyšetřovací výbor.

Jak se dostal dr. Kramář v čelo přípravných porad?

Nevím a raději se neptám. Byl předsedou oné úsporné komise, která byla podle zákona zvolena a která zanikla, protože on ji přestal svolávat. Celých deset let, ač byl nepřetržitě členem parlamentu, nikdy nedal podnětu, aby se Úsporná komise, jak zákon nařizuje, znova zvolila. Nikdy také neřekl, že zákon o této komisi není dobrý, a nikdy nenavrhl, aby se zdokonalil. Až v rozpravě, k níž došlo z podnětu mého, se o věci zmínil. Bojím se, že koaliční vedení pověřuje ho, aby řídil tyto přípravné porady, dalo tím najevo, že jim přisuzuje spíše akademický než praktický význam.

Jaký je účel chystaného zákona?

To si právě, zdá se mi, koalice sama dosud dosti jasně neurčila. Odtud vznikají také spory, jaká má být pravomoc chystané komise. Dr. Kramář má představu úzkého desetičlenného sboru, složeného z pěti poslanců, tří senátorů a dvou úředníků, který by dožíral na hospodárnost veřejné správy, a který by se dovolával rozhodnutí parlamentu, kde by se vláda jeho názorům o této hospodárnosti nepodřizovala dobrovolně. Taková představa je ovšem neproveditelná a dr. Kramář by to sám nahlížel, kdyby neviděl v čele této rady desíti sebe. Parlament, delegující nebo pověřující vládu, tvoří tím exekutivu a zůstává sám její trvalou kontrolou. Ve vládní výkonnou moc nesmí parlament zasahovati, nechce-li učiniti odpovědnost vlády pouhým zdáním. O kon-

trolu jde, ne o komando. O kontrolu veškerého veřejného hospodaření a především ovšem o kontrolu vlády a proto to byl groteskní nápad, když se za předsedu Kontrolní komise zprvu navrhoval předseda vlády. Stejná nedůslednost a zbytečnost by byla, kdyby si parlament k výkonu své vlastní dozorcí moci nad vládou přibíral její úředníky. Ti přece každému jeho výboru, tedy také tomuto, jsou k dispozici, buďsi jako svědci, buďsi jako znalci!

Nedoporučuje se tedy účast úředníků v parlamentní komisi?

Účast ano, jak jsem už řekl, ale členství ne. Úřední kontrola je jedna z četných funkcí vládnutí, a jest věc vlády, jak si tuto funkci v různých oborech zařídí. Bylo také navrhováno, aby se u ministerského presidia zřídila úzká Kontrolní a úsporná komise z vysokých úředníků podle obdoby známé personální čtyřčlenné komise systemisační. Proč ne? Ale to není naše věc. Rozhodně není důvodu včleňovati úředníky v kontrolující komisi parlamentní. A ještě na jednu věc se zapomíná. Zapomíná se, že stát má ústřední a nezávislý orgán kontroly úřední v Nejvyšším účetním kontrolním úřadě, který jest rovnocenný ministerstvem. Ten přece byl zřízen k doзору na státní hospodářství a státní jmění a ten jest podle zákona povinen zkoušeti hospodárnost všech opatření, týkajících se státního jmění. Jeho předseda jest odpověden přímo Národnímu shromáždění a podléhá, resp. bude podléhati zákonu o odpovědnosti členů vlády. Má slovo v radě ministrů i ve sněmovně, již podává zprávy, kdykoliv uzná za dobré. Tam nechť se soustředí úřední úsilí o úspornost a očistu, parlament pak nechť vykonává kontrolu z působnosti a pravomoci vlastní. Obsahově, nikoli jen formálně-kontrolní funkce Nejvyššího účetního kontrolního úřadu se musí vzkřísiti! To je stejně důležité jako kontrolní funkce sněmoven.

Bude Kontrolní komise jen desetičlenná?

Tu je právě kámen úrazu! V otázce početnosti se skrývá a zakrývá otázka poměrného volení. Dosud platný zákon o Úsporné parlamentní komisi ustanovuje, že se volí podle zásady poměrného zastoupení. Kdyby se volilo z poslanecké sněmovny jen pět členů, znamenalo by to, že se od zásady poměrného zastoupení upustí, to jest, že se oposice z kontroly vyloučí. Já bych to považoval za neslušnost a za neštěstí. Je-li v čem kladný smysl oposice, tedy v jejím zostřeném a nezávislejším smyslu pro kontrolu. Komunisté, luďáci, opoziční Němci mají právo na účast v Kontrolní komisi, a my si ani nemůžeme přát, aby z ní byli vyloučeni. Nestačí-li však důvody objektivní, a je-li zapotřebí také pohnutek subjektivních, ať se uváží, že i největší strana, která dnes je ve vládě, zítra může být v oposici. Ostatně, kdo zná naše poměry, ví, že s pěti členy by se ve sněmovně nevystačilo. Která vládní strana by se zastoupení vzdala? A když osm členů, proč ne dvanáct nebo čtyřia dvacet? Namítá-li se, že oposici nelze poskyt-

nouti onoho dôverného pohľadu do štátnej exekutívy, jakého této komisi bude k její práci zapotřebí, je to námitka planá. Ustanovení jednacího řádu o vyšetřovací funkci výborů, kterou vykonává, usnesli se na tom většina, jenom předseda nebo jenom referent se zapisovatelem, jest dostatečnou zárukou, že nebude ohrožen žádným vyšetřováním zájem štátní. Kontrola bez účasti oposice by však postrádala hlavního svého impulsu a nikdo by jí nevěřil.

Nač tedy vlastně Kontrolní komise nová? Nestučí provéstí platný zákon Úsporné parlamentní komise?

Myslím, že novelisace dosavadního zákona se doporučuje. I kdyby nešlo o restrikcí členů nebo o přihrání úředníků, bylo by zapotřebí zkoumati, doporučují-li se podržet soustavu společné komise sněmovny a senátu, a nebyla-li právě v této soustavě hlavní chyba. Nechci tím říci, že by měla míti každá sněmovna komisi svoji, ale že by jí měla míti buď jen sněmovna nebo jen senát. Dosavadní zákon nepředvídá a neřeší případ, že by jedna sněmovna společnou zprávu společné komise schválila a druhá zamítla. Společná komise je také příliš těžkopádná. Nemáme jí dosud ani v legislativě, kde by jí rozsáhlé kodifikační práce potřebovaly — kontrola musí chodit v lehčím, ne v těžším oděni než legislativa. Je celkem lhostejno, zřídíme-li Kontrolní komisi jen ve sněmovně nebo jen v senátě. Do sněmovny poslanců by jí odkazovala obžalovací funkce této komory v řízení odpovědnosti ministrů, do senátu zase skutečnost, že sněmovna vládu zpravidla obesílá, senátoři jsou podle naší praxe z účasti na vládě vyloučeni, jsou tedy spíše povolání k její kontrole. To je věc úvahy, ne otázka zásadní.

Věříte v úspěšnou práci Kontrolní komise?

Ano. V tom se shodují s drem Kramářem naplno, že vyšetřovací výbor proti Stříbrnému musí býti jen počátkem, a že musí následovati pokračování, které materiál vyšetřovacím výborem snesený ještě doplní, aby z něho vytěžilo vše, čeho je zapotřebí ke zdoání korupce byrokratické i politické. Také ve státě jsou choroby, které se hojí jen osvětlováním a prosvětlováním.

Zbd.

p o z n á m k y

O nezaměstnanosti

Podpory v nezaměstnanosti jsou předmětem ostrých pútek mezi vládními stranami, hlavně mezi stranami socialistickými a stranou agrární. Čteme velmi mnoho o zneužívání podpor v nezaměstnanosti. Ve „Venkově“, ve „Večeru“, „Národních listech“, „Národní politice“ atd. Bylo by zbytečno tvrdit, že nejsou případy, kdy dojde k zneužití podpor v nezaměstnanosti. Zneužívá se štátních dodávek, subvencí, daňových odpisů atd. a proto jsou i případy, že i podpory v nezaměstnanosti se dostane těm, kteří jí nepotřebují a nezasluhují. Ale materiál, který se tu předkládá, není průkazný. Namnoze není ani věcně správný; čteme na př. o tom, že jeden kamenický závod nemohl najíti v místě 10 dělníků na práci, ač jich tam 80 bere podporu v nezaměstnanosti. Věc, která na první přečtení a pohled vypadá podivně a špatně; ale ukáže se, že dělnictvo v závodě, který hledá 10 dělníků, stávkuje; je pochopitelno, že závod by našel mnoho dělníků, ochotných pracovati, ale nenajde — 10 stávkokazů. — Z jiné stížnosti vidíme, že podpory v nezaměstnanosti zneužívá človek, který má 18 strychů, že podpůrné akce zneužívají synové obchodníků, štátních zaměstnanců atd. Je vidět, že nelze obviňovat jen dělníky a že to není vždy organizovaný socialista, který zneužívá podpory v nezaměstnanosti. V celku materiál jest velmi kusý, nepřesný a

hlavně nepodává důkazu, že zneužívání nabylo nějakých větších forem. Máme přes půl milionu nezaměstnaných; je jich ve skutečnosti více, protože úřady pro zprostředkování práce nejsou organizovány všude a tak dokonale, aby vedly v evidenci všechny nezaměstnané. V takovém případě nestačí vypsat několik případů, aby se mohlo soudit na celek. „Národní politika“ přinese článek o zneužívání podpory v nezaměstnanosti. Článek, který operuje s několika málo případy a neuvádí ani místo, aby bylo možno údaje článku ověřit. Ale dole pře „Národní politikou“ projde před insertními tabulemi za den na tisíce lidí, kteří marně hledají práci. Nebylo by dobře, aby na př. p. Nikolau se jednou vypravil po schodech z redakce dolů, aby to viděl s druhé strany? A na Betlémské náměstí není také tak daleko. A tam se vystřídají tisíce, které marně hledají práci. Na periferii Prahy to vypadá zcela jinak, než jak se to vidí v redakci listu na Václavském náměstí. A zase jsou kraje, kde to vypadá ještě daleko hůře než v Praze.

Ministr dr. Czech dostává co proto, že prý jest německý nacional, že myslí při podpůrných akcích v první řadě na německé kraje. Má k tomu své důvody, které nemůže vidět jen ten, kdo vidět nechce. Je-li podpor v nezaměstnanosti v německých krajích republiky více než v českých, není to proto, že by dr. Czech byl německý nacional; je to prostě proto, že v německých krajích jest daleko více průmyslu než v krajích českých a to takového průmyslu, který snad nejvíce jest postižen hospodářskou krizí a nezaměstnaností. Snad by bylo dobře uspořádat výpravu novinářů do těchto krajů, aby někteří novináři poznali, že otázka jest vážnější, než se domnívají. Výtky o „německých bankocetích“, které vydává dr. Czech, svědčí o neochotě podívat se na věc, jak je.

Mnozí se domnívají, že naši Kolumbovo vejce, když napíší: žádné podpory, ale práci! Kdyby měli kouzelný proutek, kterým by tu práci mohli přičarovat, byli by vítáni jako vykupitelé. Ano. Práci. Jakou? Jakou práci najít pro tisíce textilních dělníků v severních Čechách? Jakou práci najít pro tisíce nezaměstnaných dělníků v Praze, když Praha jen s velkým úsilím a s velkou námahou provádí nouzové práce, při nichž zaměstná jen zlomek nezaměstnaných? Kolumbovi stačilo, aby naklepl vejce a postavil je na špičku. Ale naprosto nenašli Kolumbovo vejce ti, kteří říkají: ne podpory, ale práci. Najdou-li cestu, jak tu práci pro tisíce nezaměstnaných najít, mohou s nedočkavostí čekat na velké volební vítězství: šly by za nimi tisíce, pro které by našli práci. Situace jest taková, že spíše se najdou peníze na podpory v nezaměstnanosti, než práce. Na tuto situaci poukázala nedávno „Fronta“, kterou jistě nelze vinit z návalů citů k nezaměstnaným. Právě ti, kteří říkají: ne podporu, ale práci, nevynikli žádnou iniciativou, aby opatřili nezaměstnaným práci. V národně demokratické straně jest hodně podnikatelů. Kolik z nich opatřilo nové zdroje práce pro nezaměstnané? Nebyli to velmi často tito podnikatelé, kteří propouštěli dělníky, hrozili zastavením práce, aby si vymohli úlevy daňové?

Ti, kteří se domnívají, že otázka nezaměstnanosti, otázka podpor v nezaměstnanosti je pro ně odbyta, když najdou několik případů, v nichž došlo k zneužití podpory v nezaměstnanosti, prozrazují nejen nedostatek sociálního citění, ale i primitivnost hospodářského nazírání. Nejde tu o něco, co lze sprovodit se světa několika polemikami. Proti skutečnosti, že jsou statisíce lidí bez práce, nelze jíti články o zneužívání podpor v nezaměstnanosti. Tím způsobem bychom mohli jíti proti všemu, proti nejrůznějším akcím a nejrůznějším institucím, neboť všude jsou lidé, kteří využívají situace. Ministr Czech není tím mužem, který podpory rozdílí. Jsou to okresní úřady a obce, které vždy nejsou v rukou socialistů.

Je nutna přisnost a spravedlivost i tam, kde se jedná o 20Kč poukázku na potraviny. Bude ale uplatněna táž přisnost a spravedlivost tam, kde jde o více než o 20Kč poukázku? Jak musí býti lidem, kteří dostanou 20Kč poukázku na potraviny, aby s ní vystačili týden, když čtou v novinách, jak je stát poškozován ne o 20 Kč, ale o miliony? Proces s funkcionáři „Bohemie“, proces se Stříbrným, to byly procesy, kde se miliony jen mňhaly. Miliony, které šly ze štátní pokladny. Šlo o částky, které by uhradily péči o nezaměstnané na celé měsíce. Osud statisíců nezaměstnaných jest příliš vážný, aby měl býti instrumentem politické agitace. V. G.

Skryté souvislosti

(Pokračování z č. 45 a 47 min. ročníku.)

1. Svaz učitelstva čl. v projevu 27. I. 1932 odmítá obvinění gen. Syrového, že škola n e d o s t a t e č n ě pečuje o výchovu k lásce k vlasti a k národu a připravuje mládež na její příští povinnosti v obraně státu a prohlašuje na konec: „Odmítáme-li názor, že bezpečnost státu si žádá předvojenského školního vý-

chovy, prohlašujeme zároveň velmi důrazně, že nekolísáme v názorech na potřebnou obranu státu a že bychom proto vřele uvítali zákon, který by zdokonalil a podstatně rozšířil tělesnou výchovu veškeré mládeže do 18 let, ať ve školách, či v státotvorných tělovýchovných organizacích za dozoru a péče ministerstva školství. Tím by se zachytila ještě ona mládež, která dosud tělovýchovné povinnosti nepodléhá, zdatnost národa i bezpečnost státu by se tím posílily.“

2. Ministr dr. Viškovský navazuje již 28. I. na toto prohlášení, připojuje se k projevu gen. Syrového a praví: „Projev pana náčelníka hlavního štábu o výchově dorostu nebyl také namířen proti obecné škole nebo školství vůbec, nýbrž formuloval hlediska armády vůči přípravě mládeže pro její brannou schopnost. Ozvěna projevu gen. Syrového již se také v tomto směru ohlásila ve veřejnosti a s potěšením mohu konstatovati z nedávných projevů učitelských organizací, že tyto v podstatě zaujmají kladné hledisko vůči potřebám armády a že m. j. na př. Svaz učitelstva čs. prohlašuje „velmi důrazně“, že učitelstvo atd.“

3. „Žádáme důrazně zkrácení vojenské presenční služby“. „Projev posl. soudr. Hummelhanse v branném výboru.“ (Več. Práva lidu, 5. II. 1932.)

4. „Povinná tělesná výchova v meziministerském jednání“. Do meziministerského jednání byla dána osnova tří zákonů o povinné tělesné výchově. — První jedná o zřízení stát. tělových. ústavu, druhý řeší otázku cvičišť a třetí zavádí povinnou tělesnou výchovu pro muže od 6 do 24 let (nebo do vojny) a pro ženy od 6 do 21 let (nebo do provdání). Povinná tělesná výchova mladých mužů je prý předpokladem a podmínkou zkrácení vojenské služby. Poslední dva roky před odvodem jednalo by se u mladých mužů o výcvik v otužlosti, ale nikoliv o výcvik s jakýmkoliv druhem zbraně. Členové tělocvičných spolků budou cvičit ve svých spolcích. Pro lidi bez spolkové příslušnosti budou zřízeny tělovýchovné útvary.“ (Več. Č. Slova, 5. II. 1932.)

5. Generál v. v. Šindelář mluvil v cyklu přednášek Svazu čl. důstojnictva o brannosti — zdatnosti národa 9. 2. 1932: „Zavedením povinné tělesné výchovy dali bychom k brannosti pevný základ. S výchovou k brannosti je třeba začít už u mládeže, ve škole. K tomu je třeba, abychom měli vychovatele, kteří cítí se státem, žijí pro stát a dovedou žactvo poučit, co je armáda a proč ji musíme mít. Také občanská nauka má obsahovat výklad o armádě a vojsku, má z ní zmizet vše protivojenské a ze školy a z čítanek všechny články a písně s protivojenskou tendencí, jež jsou jedem pro útlou duši mládeže. Učitelé mají mít stále na zřeteli, že ani pluh, ani pero nejsou v bezpečí, nejsou-li zabezpečeny mečem. Program důkladnější tělesné výchovy ve škole je třeba doplnit vybudováním hřišť a cvičišť, zavést jednotný systém tělesné výchovy ve všech tělocvičných spolcích, školách a ve vojsku. Mimoškolní program tělesné výchovy, již by podléhala mládež od 14 let, věnoval by pozornost první pomoci při úrazech, čtení map a orientaci v přírodě. Počínaje 15. rokem byl by tento program prohlouben (šerm, střelba, znalost letadla, ovládání dopravních prostředků atd.). ... Proti výchově k brannosti může být jen ten, komu je náš stát trnem v oku.“ (Podle „Nár. Osвобоzení“, 11. II. 1932.)

Nuže, jak je vidět z těchto projevů, začíná být v národě naprostá shoda v názorech na povinnou tělesnou výchovu až na malinké rozdíly, má-li být se zbraní nebo beze zbraně. S uspokojením mohli bychom říci: Konečně! Vždyť snad už od převratu potloukají se po novinách pokusné balonky o předvojenskou výchově, aby konečně se nám objevily jako povinná tělesná výchova. Národ, zřejmě slabý a mírumilovný (a stárnoucí, podle dra Borského), musí dostat injekci, aby byl zdravý a zdatný k brannosti a aby jeho slovanská holubičí povaha (viz slovanský národ bolševický v Rusku —) trochu se otužila a ztvrdla.

I když jako lidé poměrně reální chápeme zatím nutnost armády, počítajíc trochu s danými poměry, přece jen bychom měli rádi rozlišeno odbornictví v o j e n s k é od odbornictví vychovatelského.

Uzákonití předvojenskou výchovu čili povinnou tělesnou výchovu, není totiž, abychom se přiznali, ani tak pokušením pro vojenskou správu, použití školy ke hraní na vojáky, jak říká pan ministr dr. Viškovský. Dovolte nám, abychom nevěřili spíše vychovatelům samotným, že se nedají svést a nezačnou ve své horlivosti sami se skutečnou vojenskou výchovou, takovou, o jaké se vojenská správa ani nepsalo. Jako příznak vznáší

se nad námi škola pro záložní důstojníky v jednom městě r. 1925, kde právě učitelé a profesori byli nejnadšenějšími stoupeníci 100procentní vojenské výchovy na školách. Proč by si ostatně (jak dodatečně flekovské pivo vyloudilo) špatně placení lidé nepřivydělali? Snad souvisí s touto náladou, že aktivní podplukovník může bez protestu mluvit žactvu na pražských středních školách o předvojenské výchově — na středních školách, jinak neprodyšně uzavřených kulturnímu ruchu.

Nedivíme se dále, že vojenská správa naléhá, aby se něco dělo s tělesnou výchovou, když ministerstvo zdravotnictví (a školství) se k ní tak dlouho připravuje a dává si vzítí iniciativu z rukou.

Je také samozřejmé, že občanské strany jsou nadšeny pro vojenskou výchovu; vždyť je přece známo, jak jejich příslušníkům pranic nezáleží na tom, slouží-li 18 nebo 6 měsíců. — Záhadou, ač nikoliv nerozluštitelnou, zdály by se strany socialistické. Ale jsou tu střelecké, ozbrojené a jiné jednoty, jejichž členové jsou velkou většinou socialisty. Tyto střelecké jednoty jsou tu proto, aby hájily vlast proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli (připravují se na to i na svých manévrech, s odborně vojenského hlediska velmi komických podnikcích, dokonce za asistence aktivních důstojníků). Není divu, že tělesná výchova, státem podporovaná, by těmto jednotám jen prospěla.

A zářné vzory z okolních států (a udělejme radost někomu: v Americe na universitách dokonce i ženy statečně velí studentským plukům...) zdají se být ovšem hodné následování... I zkrátí se presenční služba 18 měsíců o několik měsíců a zavede se povinná výchova 18letá. Jinak by se národ, rozleptaný falešnými teoriemi, ani neudržel. Jaká to víra v národ! A v armádu!

Silný člověk nebude vykřikovat lásku k vlasti, že dá za ni život. O n ho nedá! Kdo chce teď po nás život? Nebudme děti! Práci chtějí lidé a ne všechny ty fráze, kterými se opíjejí lidé nezkušení a lidé, žijící ve starých dobách.“ (Z řeči o míru a oprávněnosti obranné války 27. II. 1939.)

Neškodilo by, kdyby nejvyšší velitel armády řekl také taková jasná slova o povinné tělesné výchově a zvláště o jejím vedení a rozsahu. Věřili bychom mu víc než spleti návrhů a nápadů, kterých je tak právě dost.

T.

Politik a podnikatel

Byla v novinách zprávička, že textilní továrna dra Kramáře propustila 100 dělníků. Velmi často slyšíme o politikovi dru Kramářovi; velmi málo slyšíme o dru Kramářovi — podnikateli. Proč? Na toto proč nám dává odpověď několik slov paní Naděždy Kramářové. „Pondělní list“ před delší dobou (25. dubna 1927) interviewoval pí Naděždu Kramářovou; chtěl vědět, jak žije dr. Kramář doma. Pí Naděžda Kramářová tehdy m. j. řekla:

„Rozhodně nepatří mezi jeho záliby továrna,“ usmívá se paní Kramářová, „o té ví jen tolik, že stojí; má o ni tak málo zájmu, že se o tom už vypravují anekdoty.“

Soudíme-li podle těchto slov, můžeme se domnívat, že dr. Kramář neví o tom, že jeho továrna propouští dělníky. Spokojuje se jenom s tím, že jeho továrna stojí. Může se snad říci: to jest soukromá věc, nechte toho. Není tomu tak. Jak by se vedlo našemu národnímu hospodářství, kdybychom měli podnikatele, kteří se spokojí vědomím, že jejich továrna stojí, že jí vítr neodnesl? Shaw si vzal na mušku bezpracný důchod a jistě by se mu nelibil typ podnikatele, který má o svoji továrnu tak málo zájmu, že se o tom už vypravují anekdoty. Nezajímá-li se dr. Kramář o svoji továrnu, neukazuje-li se příliš ve své funkci podnikatele, promlouvá velmi často o dělnictvu, o poměru mezi dělníkem a podnikatelem, při čemž zdůrazňuje, že to bude národní demokracie, která uskuteční onen krásný poměr mezi prací a kapitálem, mezi dělníkem a zaměstnavatelem. Jsou někteří podnikatelé, o nichž se mluví jako o podnikatelích sociálních. Jest jich málo, ale jsou. Jsou podnikatelé, kteří žijí pro svůj závod. S naším podnikáním bylo by o trochu lépe, kdyby naši podnikatelé se trochu přiučili od Bati, který dovede shánět obchody po celém světě. Jak uskutečňuje dr. Kramář onen harmonický poměr mezi dělníkem a podnikatelem ve své továrně? U podnikatele, který se spokojuje s tím, že jeho továrna stojí, u podnikatele, který má o svůj podnik tak malý zájem, že se už na to dělají vtípy, není možno očekávat, že bude ve svém podniku nějak bouřlivě uskutečňovat harmonii práce a kapitálu.

V. G.

S čím souhlasíme

Já s o t h r o b n í k ů. Aby nás pánbůh při zdravém rozumu zachoval ráčil — řekne si člověk, vidí-li jásoť takového Ven-

kova nad hermetickou celní ochranou, kterou v Dolní sněmovně předložil ministr financí Chamberlain. Co bude nový celní tarif Anglie znamenat nejen pro celé evropské hospodářství, ale přímo také pro nás, ví každé dítě. Bude přímo pohřební písní leckterému našemu exportnímu odvětví — pokud se týče zemědělství, také našemu exportu do Anglie — jak ukazuje případ hlinečků. Ale naši agrárníci jsou tak posedlí po ochranných clech a po žebráckém uzavřeném státním hospodářství, že pořádají panu Chamberlainovi hotové ovace. Pan dr. Mareček v čele Venkova horlí, že „oči celého světa jsou upřeny k Anglii“, jáás, že „svobodný obchod je mrtev“ a smeká klobouk před „enthusiasmem“, kterým dnes Velká Británie překvapuje svět a vítá, že „Velká Británie se probudila z 72letého snu“. Na tohle se nedá nic jiného říci než toto: ať se vede v našem ministerstvu financí zvláštní účet ztrát, které nám vznikají a ještě vzniknou z britské ochrannářské politiky a ať je tento účet předložen naší premiéřské straně k honorování, když má takovou radost nad anglickým celním tarifem. Snad teprve potom přijdou naši agrární harakiristé k rozumu.

(„Právo lidu.“)

politika

Karel Čapek:

O tom socialismu

III.

(Sám o sobě a o věcech závažnějších.)

Tož abychom nechodili kolem horké kaše: v tom konfliktu našeho věku je na jedné straně kapitalism a buržoasie, na druhé straně socialism; přes nejrůznější denominace na obou stranách jsou tu jen ty dvě fronty, a není poctivě možno být uprostřed mezi nimi nebo jednou nohou v té a druhou v oné. Jsi buď tady nebo jsi tam. Jsi pravý nebo jsi levý.

Někteří si vzali do hlavy nazývat mne člověkem buržoasním. Mínete-li tím, že raději sedím doma, škrabu povídačky nebo „obírám lístky pelargonii“, místo abych v kavárně rozjímal o věšení měšťáků, nemohu se tomu bránit; ale chcete-li tím na mne naložit, že se sdílím o názory pravice, tu, lidičky, žádáte ode mne příliš mnoho, a nemohu vám vyhovět. Líbení sice není argument, ale mně se buržoasie — zvláště ta naše — nechce líbit. Mám intensivně nerad její náhledy a stanoviska, její kulturní indolenci, její duševní typus; nemohu dobře nalézt, co by na ní krom několika lidí bylo k hájení nebo k šetření. Nebýt s ní, nebýt jeden z ní, to opravdu není kumšt ani zásluha; stačí podívat se na její ideály, záliby a sympatie, aby toho měl člověk jak náleží plné zuby.

Tedy socialism? Samozřejmě; aspoň pokud je názvem pro tu celou druhou frontu. Ale obávám se, že jsem špatný socialista; chybí mi totiž skoro docela schopnost myslet hospodářsky. Mám úctu k těm, kdo to dovedou; myslím, že k tomu musí být zvláštní dar od Pánaboha, tak jako k matematice nebo k teologii. Kdybych se rozkrájel, neumím se dívat na běh světa jako na proces hospodářský; když to neumím, uklidňuji se aspoň tím, že to není moje metier. Někdy si plaše myslím, že třeba Vítězslav Nezval nebo pan F. X. Šalda se dívají na věci hospodářsky, i když to nedávají najevo. Nemohu se nadchnout pro socialism jako pro hospodářskou teorii, protože mi chybí ty jisté buňky; zájem by tu byl, ale sledávám, že bych se marně nutil myslet v pojmech materialismu. Rozumím věci jen na tolik, abych rozpoznal, že většina intelektuálních socialistů ukrutně žvaní, jakmile chce pronést něco orthodoxně materialistického.

Říkám si s útechou, že ti páni tomu asi rozumějí stejně chabě jako já, ale nechtějí se k tomu přiznat, to je to.

Nemíním tu svou hospodářskou neschopnost dávat jiným za příklad; naopak, považuji ji sám za jistý defekt, ale co dělat. Pro mne socialism není teorií hospodářskou; je mi teorií a postulátem spravedlnosti a slušnosti. Nerozumím nadhodnotě a výrobním prostředkům, ale rozumím tomu, že naše organisace života není slušná a spravedlivá k většině lidí. Na to není třeba hospodářské teorie, abychom viděli, že příliš mnoho lidí není a nemůže být šťastno, protože jsou odsouzeni žít v starosti, nedostatku a ponižení. Je to rozběsňující pohled na nesmírnou a nedůstojnou křivdu. Na tomto místě mi skočíte do řeči a povíte, že takovéhle city nejsou žádný socialism, nýbrž jen vulgární soucit a slaboduchá humanita; socialism že je pozitivní doktrina nebo taktika, jak tyhle křivdy odčinit. Nemohu si pomoci, ale přál bych si opravdu, aby svět byl na všech stranách zaplaven vulgárním soucitem a slaboduchou humanitou; myslím, že by nám to velmi pomohlo k tomu odčinění křivd a ještě k něčemu lepšímu: k zhodnocení lidských životů. Ale pokud se týče té doktriny a taktiky, shodují se se socialismem — nebo, řekněme rovnou: s komunismem — ve většině jeho ideálů; ale nemohu se s naším komunismem — nebo, přesněji řečeno: s jeho dnešním a dočasným stavem srovnat ve většině jeho metod. Jeho soustavná nevrlost, jeho doktrinářství, jeho trucování, jeho neúčast na praktických řešeních aktualit života, jeho výchova lidí — v tom všem nemohu jaksí nalézt ani stopy, že by se tu rodil nový, lepší, celejší člověk. Chcete měnit řády, aniž byste měnili lidi — aspoň sebe samy. V tom je deprimující nedostatek idealismu, zoufalé manko pravé víry. Kdyby přesvědčení bylo věcí volby, volil bych pro sebe být socialistou devadesátých let — na prahu mládí jsem ještě byl unášen onou vlnou sociálního buditelství; tehdy to byla celá víra přetvořující člověka, určující vztah od člověka k člověku, víra posvěcující; bylo v něm víc skutečné bolesti i víc pravé radosti; tehdy ještě kolem komunistického manifestu netajtrdlikovali estéti a intelektuální flákači. To nebylo proto, že tehdy byl socialism mlád; víra není mladá, protože je mužná. Tehdy socialism byl ~~apokalyptický, dnes bych se smířil s devísnou, že socialism~~ je gentlemanství, že má být výkvětem humanity — laicněji to nedám. Věřím sice, že lidstvo může být spase-no; ale daleko určitější je má víra, že může být povzneseno. Jenom si myslím, že by se s tím mělo víc a soustavněji začít už teď a na tom místě.

Nyní bych rád napsal jeden odstavec, který má právo napsat jen deklarovaný straník; rád bych řekl, v čem nejsem se socialismem spokojen. Protože je cestou do budoucnosti, měl by se na tu cestu lépe zásobit; měl by mít víc vědomostí, víc vzdělání, víc praktických i duchových zájmů než ti, kdo by chtěli uchovat, co je. Má být mladší, všestrannější a praktičtější. Jsa na pochodu, má mít víc smyslu pro vedení, pro vůdčí a osobní hodnoty. Čím více bude mít zájmu o skutečnost, tím spíše ztratí svou chronickou nevrlost a zakyslost. Přál bych mu, aby byl raději věcí lidovou než davovou; lid je něco trvalejšího než masa. Přál bych mu, aby v něm bylo dost prostoru pro všemožnou iniciativu, pro požehnanou hojnost uskutečňování; neboť nestačí spravedlivěji rozdělit statky, je potřeba je rozmnožit. A tak dále.

Ostatně ať je to socialism nebo ne: věřím v zespolečenštění výrobních prostředků a omezení soukromého

vlastnictví, v organisaci výroby a spotřeby, v konec kapitalismu, v právo každého člověka na život, práci, blahobyt a svobodu ducha, věřím v mír, ve Spojené státy světa a v rovnost národů, věřím v humanitu, v demokracii a v člověka, amen. Jak vidíte, je to docela tuctová nebo řadová víra; je-li buržoasní, nedám si proto nohu za krk; hlavní je, že nic z toho ještě není uděláno — ani ta demokracie ovšem ne — a vše čeká na nesčíslné naplňování a nekonečné úsilí: je tu dost, čemu sloužit, pro celého člověka, pro celý život, pro celá pokolení. Tuctové ideály, budiž; ale kdybych se k nim divoce zatvářil a pronesl něco neurčitěho o nastávající revoluci a diktatuře proletariátu — nebylo by to, lidičky, za dnešních poměrů také něco náramně tuctového? Jenže revoluce, diktatura a jak se ty věci ještě jmenují, to nejsou žádné ideály ani programy; to jsou v nejhorsším případě jenom instrumenty, ale žádné cíle. Instrumenty nejsou předmětem víry, nýbrž volby a vhodnosti; mohou být hrubší nebo jemnější, podle inteligence těch, kdo je připravují. Mám nedůvěru k hrubým nástrojům: může jich užít někdo jiný k něčemu jinému. Nezaměňujte radikálnost v instrumentech s radikálností v cílech.

Poslyšte, nemuselo by se ani mluvit o socialismu, abychom mohli sledovat ten předěl oddělující dvě fronty našeho života. Vemte si pojem tak mírný a laskavý, tak málo podobný heslu do mely, jako je humanita. Dávejte pozor, na které straně, ve kterých houfech je toto slovo pravidelně provázeno podrážděným mručením; dávejte pozor, odkud, ze kterých listů skřipne popuzený protest, jakmile jde o cokoli smírného, tolerantního a lidsky ušlechtilějšího, ať je to přemáhání rasové nenávisť, zlidštění justice, sociální pomoc, služba míru. Případ co případ staví se proti sobě tvrdá, bezohledná, násilnická, mocenská morálka — a ti druzí. Dvě fronty. Uvědomte si i ten předěl etický: je jemnější a hlubší než bitevní čára politická, a kryje se s ní skoro navlas. Přátelé, i na této téměř pomyslné linii se děje posiční boj; snad budoucí historie pozná, že i v tomhle potýkání se vyjádřil veliký konflikt a smysl našich dnů; a bude při tom jmenovat jméno Masaryk.

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Co chce ten pán a ta veřejnost?

(Glossy k bankovnímu zákonu.)

Kdo vědomě jako člen představenstva nebo jiného společenského orgánu správního, jako likvidátor, člen dozorčí rady, nebo jako zmocněnec společnosti v zápisu o schůzi společenských orgánů, v účetní uzávěrci, bilanci, obchodní zprávě, ve výkazu sestaveném podle § 9, odst. 4, nebo ve veřejném vyzvání k upisování akcií majetkové hodnoty nebo závazky společnosti vědomě nepsprávně uvede anebo okolnosti důležité pro poznání pravého stavu jmění společnosti zamlčí a tím vzbuzuje víru v lepší stav jmění společnosti, nežli jaký ve skutečnosti jest, trestá se soudem, není-li čin přísněji trestný za přečin vězení (uzamčením) od 14 dnů do jednoho roku. Vedle trestu vězením může býti uložen trest peněžitý od 5000 do 100.000 Kč.

Pokud víme, jsou všichni bankovní ředitelé a správní radové na svobodě. A přece to, co uvádíme v záhlaví, je odstavec 3, § 31 zákona ze dne 10. října 1924 o vkladních knížkách, akciových bankách a o revisi

bankovních ústavů, tedy zákona, který platí. Jest to jeden ze souboru pěti bankovních zákonů z roku 1924, které se nyní mají doplnit novým bankovním zákonem.

Uvádíme-li předem skutečnost, která ukazuje, jak zůstaly i bankovní zákony z roku 1924 na papíře, nečiníme to proto, abychom předem mohli prohlásit, že nevěříme v nutnost nebo možnost úspěchu nového bankovního zákona. Chceme však zabránit, aby si čtenář nedělal zbytečných ilusí o dalekosáhlých účincích nového bankovního zákona. Kdyby bylo dost ochoty — řekněme také otevřeně možnosti — provádět bankovní zákon v plném rozsahu, vypadalo by dnes naše peněžnictví jinak než vypadá. Možná, že by leckde místo ředitelů, správních a dozorčích radů seděl správce vyrovnávací nebo konkursní podstaty, což znamená, že by rigorosní provádění zákona místo ozdravení způsobilo pohromu.

Plus: Hmotné ručení odpovědných funkcionářů.

Důvodová zpráva k osnově nového bankovního zákona praví, že pokus s bankovními zákony roku 1924 nemohl se plně zdařiti, protože byl proveden překotně a nemohl počítati s nynějším vývojem poválečného světového hospodářství. Jeho slabá stránka tkví prý především v tom, že ve vybudování odpovědnosti za poctivé a řádné hospodářství v bankách a doзору nad nimi zůstal na poloviční cestě. Nerozpakujeme se říci, že vidíme opravdu největší plus nového zákona v tom, že rozšiřuje míru i rozsah odpovědnosti za hospodářství banky na všechny, kdož za ně odpověditi býti mohou. Není pochyby, že podle nového zákona bylo by možno potrestat více lidí a snadněji než dříve, že trestní i hmotná odpovědnost bankovních funkcionářů se konkretisuje, ač všechna trestní ustanovení mají značnou pružnost v subjektivitě, vyjádřené různými „vědomě“, „úmyslně“, „z hrubé nedbalosti“ a podobně. Pokud jde o materiální ručení, domníváme se, že § 17 zmíněného zákona číslo 239, který ustanovoval, že členové představenstva a dozorčí rady, jakož i vedoucí úředníci společnosti, kteří porušili povinnosti uložené jim zákony, stanovami, jednacím řádem nebo dozorčím řádem anebo smlouvou, ručí společností za škodu, která vznikne z obchodu, při němž k porušení došlo, mohl jistě býti dostatečným podkladem k vymáhání náhrad i dříve, ale jistě nebude na škodu, bude-li i materiální ručení dále rozšířeno. Ovšem čtvrt procenta akciového kapitálu, kterým ručí členové představenstva a vedoucí úředníci banky každý zvlášť, nebude v případě, kdyby toto ručení se mělo realizovat tolik, aby to znamenalo veliký příspěvek k ukojení vkladatelů. Vždyť u největší české banky bude toto čtvrt procenta znamenati 750.000 Kč na každého z ředitelů. Je ovšem otázka, nebude-li toto ustanovení míti nepříznivý vliv při doplňování ředitelského sboru, neboť ne každý, kdo by měl schopnosti zastat ředitelské místo, bude míti také potřebnou kauci.

Kolektivní ručení a kolektivní odpovědnost mají jistě v sobě i jiné nepříznivé stránky, ale jsou přece jen lepší než odpovědnost žádná, jak tomu dosud v bankách ve skutečnosti bylo.

Veřejný zájem zůstává bez ochrany.

Cílem nového zákona je zvýšená ochrana vkladatelů a akcionářů. Jistě i s tím musíme naprosto souhlasit.

Všetcka ona trestní a záruční ustanovení směřují k tomuto cíli. Považujeme však za velikou vadu osnovy, že ani ona nestará se náležitě o ochranu zájmů veřejných, zájmů celého našeho národního hospodářství. V poslední chvíli a narychlo byly k osnově připojeny dva články, ve kterých je zárodek širšího pochopení úkolů, jež měla osnova řešit. Je to úvěrová evidence, která se má soustředit u Národní banky, a zřízení poradního sboru ve věcech peněžnictví, který může vláda zříditi ze zástupců vrcholných organisací peněžních ústavů. Vláda také může po slyšení tohoto poradního sboru a bankovní rady Národní banky čs. učiniti nařízením opatření k úpravě úrokové úrovně, odpovídající hospodářským poměrům. Takovým opatřením nesmí však býti dotčeno právo bankovní rady stanoviti úrokové sazby pro bankovní obchody. V těch nesmělých „může“ je zárodek jakési plánovitě činnosti a veřejného vlivu v našem peněžnictví. Je to příliš málo na to mnoho, co znamená bankovnictví v našem hospodářském životě.

Snad nikde do té míry jako u nás znamená bankovnictví soustředění hospodářské moci. Téměř všechny akciové společnosti, velká většina našeho průmyslu závisí na bankách. Bankovní ředitel se nestará jenom o bankovní obchody v pravém slova smyslu, on ovládá nejrůznější průmyslové obory. Ředitelský sbor takové Živnostenské banky jest jakýmsi hospodářským výborem, který v naší hospodářské soustavě podle soukromokapitalistických zásad rozhoduje o výrobních směrnících velmi značné hospodářské oblasti. Zde neběží už jenom o miliony, které patří vkladatelům a akcionářům, zde jde nesporně o veliké zájmy celého národa a státu. Tuto moc nikdo bankovním ředitelům nevezme. Jestliže osnova bankovního zákona omezuje počet správních radovství jednotlivých bankovních funkcionářů na 10, zbavuje je nejvyšší tantiem, a le nevezme jim hospodářské moci. Viděli jsme už tyto dny, jak se to bude dělat. Pánové dr. Preis a J. Bělohříbek, vrchní ředitelé Živnostenské banky, jejichž četné desítky správních radovství a milionové příjmy z nich plynoucí jsou známy, byli oba ve správních radách pěti společností Mautnerova koncernu. Poněvadž budou moci napříště — bude-li zákon přijat — býti ve správních radách nejvyšší desítky (ač nebude-li tento počet zvýšen) společností, vystoupili oba ze správních rad čtyř podružných společností koncernu, ale zůstali ve společnosti hlavní. Formálně učiní zákonu zadost, ve skutečnosti se však nezmění pranic. Celá hospodářská moc jim zůstane. A konec konců někde se tato moc opravdu soustředit musí, právě v dnešní době kolektivistických tendencí.

Jaká je to ovšem veliká odpovědnost! Právě proto vítáme i zostření trestní a materiální odpovědnosti bankovních funkcionářů. Jest tak aspoň vyjádřen zlomek oné odpovědnosti vyšší, kterou mají bankovní funkcionáři vůči celku. Jenom ten, kdo se odváží převzítí riziko osobní odpovědnosti za svoje působení v bance, riziko na penězích i osobní svobodě, může plnití zdárně svoje poslání, jež mu dává funkce bankovního ředitele. Zbabělci nebo ničemové, kteří chtějí ze svých funkcí jenom těžit, nemají na místech takového významu co dělat. Bankovní ředitelé vidí v osnově zákona jakési své vyřazení z lidské společnosti. V ustanovení, že jejich smlouvy se omezují časově anebo ruší ve chvíli,

kdy banka zkrachovala, vidí dalekosáhlý zásah do soukromohospodářských zásad. Vidí se, jak říkají, mím o zákon. K tomu je třeba říci, že do jisté míry je tomu opravdu tak, ale právem. Je-li podstatnou známkou demokracie kontrola a odpovědnost, pak nesmí se zastavovat tato kontrola před branami bank. Hospodářská moc, která je za nimi nashromážděna, vyžaduje kontroly a zvýšené odpovědnosti jednotlivců, aby jí nebylo zneužito proti veřejným zájmům.

Konečně prémie, kterou za to bankovní ředitelé dostávají a budou dostávat i napříště ve formě platů a příjmů, jež jsou jistě z nejvyšších, vyvažuje jejich veliké riziko a myslíme, že kromě těch, kdo už jsou saturováni, bylo by jich nemnoho, kdo by se toho „rizika“ neodvážili.

Co chce ten pán?

Považujeme však za velikou vadu osnovy, že ani ona, ač vytýká, že zákony z roku 1924 se zastavily v tom směru na poloviční cestě, se řádně s touto věcí nevyrovnala. Proti představenstvu a vedoucím úředníkům stojí tu dozorčí rada, které se má dostati většího vlivu, což ostatně se rovněž stalo v zákoně číslo 239/24. Dozorčí rada byla povýšena na strážce zájmů akcionářů. Nová osnova pokračuje na této cestě „snažíc se vytvořiti náležitou protiváhu proti představenstvu v dozorčí radě, jako orgánu, který by byl představenstvu co do významu ve společenském ústrojí rovnocenný a v péči o majetkovou integritu společnosti v některých směrech i nadřízený“. A přece na téže stránce důvodové zprávy, kde jsou vytištěna tato slova, stojí i toto:

„Snad ještě více utrpěla na prestiži dozorčí rada, které přísluší stálý dozor nad podnikem společnosti, zkoušení roční účty, bilance a návrhy na rozdělení a podávání každoročně o tom zprávu valné hromadě akcionářů. Vedle této působnosti, která se v jádře odbyvá kontrolou pouhé formální shody údajů v obchodních knihách s údaji roční účetní závěrky, náleží dozorčí radě ještě vésti spory proti představenstvu buď ve vlastním jméně, nebo jménem společnosti.“

Ano, důvodová zpráva to říká správně. Činnost dozorčí rady se odbyvá pouhým odškrtáváním pochybných čísel. Kdo že jsou to ti dozorčí radové? To je jakási druhá, třetí či kolikátá garnitura lidíček, kteří se chtějí také přiživiti na bohatých soustech padajících s bankovního stolu. Příznačná příhoda, jejímiž jsme byli svědky, se stala letos na valné schůzi jedné veliké akciové společnosti. Předseda správní rady četl, jak je to obvyklé, z připraveného textu ty všelijaké formality, jež je třeba korektně plnit, aby se zákonu stalo zadost a mohla být v novinách zpráva, že valná hromada schválila atd. Při tom čtení nějak zaškobrtl. Ve chvíli, kdy nemohl dál, vstal ve shromáždění, čítajícím několik „pánů akcionářů“, jeden z nich a četl rovněž cosi předčítat.

„Co chce ten pán?“ tázal se pan předseda pana generálního ředitele.

Načež se ukázalo, že ten pán je předseda dozorčí rady a chtěl předčítati její zprávu, že našla všecko v pořádku a navrhuje uděliti správní radě absolutorium. Nebyla to sic banka, ale tak to vypadá s dozorčími radami téměř všude. Sami jsou naprosto závislí nikoliv na správní radě, ale přímo na všemocném ředitelství, které hodným (někdy také nespokojeným) akcionářům uděluje jako milost tuto funkci, spojenou s odměnou několika málo tisícovek, v nejlepším případě desetitisíc ročně. Těmto dozorčím radám svěruje se nejvyšší odpovědný úkol býti protiváhou

představenstvu a ředitelství, jež ani plnit nemohou! Právě-li důvodová zpráva, že ve funkci dozorčích rad se nejlépe budou moci uplatnit vynikající funkcionáři banky ve výslužbě, domníváme se, že se tím nejenom nic nespraví, ale naopak že tyto vynikající funkcionáři, co by členové dozorčí rady budou protokolovat to, co sami dříve dělali a pochybujeme, že by měli jako dozorčí radové odvahu pohnati sami sebe jako bývalé ředitele k odpovědnosti. Osnova ovšem se pokouší umožniti zastoupení v dozorčí radě i minoritě tím, že má-li tato minorita pětinu akciového kapitálu a trvalou držbu akcií (obě!), má nárok na zástupce v dozorčí radě. Toto ustanovení považujeme za úplně ilusorní, neboť nepodařilo se dosud sestaviti kompaktní minoritu, která by měla 20 procent akciového kapitálu ani tam, kde akcionáři stáli už tvář v tvář zkrachovanému ústavu. Pravidelně ani na těch nejbouřlivějších valných hromadách a po divoké agitaci se nepodaří dosíci 10procentní minority potřebné k dosažení některých formálních práv, neku-li potom sehnat 20 procent.

Revisní jednota.

Ovšem dozorčí rada má k ruce podle osnovy i podle starých bankovních zákonů kontrolní oddělení, nezávislé na představenstvu banky. Má dále za sebou jako vyšší instanci revisní odbor Jednoty revisního a důvěrnického sdružení čs. bank, vzbavený velikou kompetencí a opírající se o ministerstvo financí. V Jednotě opravdu roste tu orgán nad bankami, který může míti ohromný vliv na jejich činnost. Ovšem nesměly by se opakovat některé chyby z minulosti. Víme na příklad, že revisní zprávu, na jejímž podkladě se provedla jedna bankovní fuse (nebylo to v Praze), abychom se eufemisticky vyjádřili, spolupracoval ředitel banky podrobené revisi. Tato zpráva ukázala se veskrze příliš optimistická a předpoklady, za nichž byla fuse provedena, naprosto falešné. Místo aktiv byla tu konkursní podstata. Prosím, nic se nestalo, dotyčný ředitel sedí dodnes ve sloučené bance na vedoucím místě, chráněn politickou protekcí. Zase se ukazuje, že nestačí trestní ustanovení, že nestačí ani objektivní zjištění stavu, že je především potřeba vůle a odvahy, bez které ani sebe lépe vybavená revisní jednota nic nezmůže.

Není v tomto časopise místa zabývat se podrobně různými technickými nedostatky osnovy. Jest jich dost jak v osnově samé, tak také v její důvodové zprávě, ale přese všechny opakujeme, že bankovní zákon považujeme za nutný a to v rozsahu a důsledcích dalekosáhlejších, než jak je má na mysli tato osnova. Po dlouhém zákulisním jednání, při kterém bylo tajemství bankovní osnovy chráněno nejpřísnějšími policejními opatřeními, censurou, hrozbami i prosbami ministerstva financí, máme konečně osnovu v ruce a zdá se nám, že ten celý křik o jejím nebezpečí, významu a dalekosáhlých opatřeních nemá zdaleka tolik podkladu, jak jsme očekávali.

Nepřítel bankovního zákona.

Odpor vůči osnově má několik důvodů. Jestliže pomineme odpor bankovních ředitelů jako stavu, určený čistě egoistickými důvody, konec konců pochopitelnými, jichž však ve veřejném zájmu nelze dbáti, jest největší odpor proti osnově z řad pravověrných liberálů, v jejichž jméno vystupuje národní demokracie, a jejichž stanovisko tlumočí „Národní Listy“, obhajující

samoděržaví v bankách. I odmítavé stanovisko s tohoto hlediska bylo by pochopitelné, neboť konec konců nutno přiznati, že osnova přece jen znamená nový zásah do svobodného podnikání, že omezuje volnost dispozice a brání volnému toku národohospodářských dějů tak, jak si je teorie volného obchodu představuje. Polemizovat s tímto stanoviskem bylo by přejíti na půdu hospodářských a sociálních teorií a to není úkolem tohoto článku. Dnes, kdo nežije ve vzduchoprázdném prostoru přezřilých teorií, považuje to i za zbytečné.

Domníváme se však, že hlavní odpor vůči osnově je namířen nikoliv proti formálnímu omezení moci a zvýšení odpovědnosti bankovních ředitelů, ale proti jiným jejím ustanovením. Podstatnou, a nebojíme se říci, hlavní částí osnovy jest ta, již se zvyšují příspěvky do Všeobecného fondu a příspěvek státu, aby bylo možno vydati nové fondové dluhopisy, jichž se má dostati bankám, kterým byla již poskytnuta podpora, objektivně se nedostatečnou. Rovněž ustanovení, že stát může převzít záruku za některé banky, vyžaduje-li toho nevyhnutelný veřejný zájem, jest předmětem houževnatého odporu. Už v ministerském řízení byla na nátlak odpůrců omezena doba, do které vláda může záruku převzít do 31. prosince t. r., takže může jíti jen o případy velmi akutní, kdy postižené ústavy se rozhodnou (anebo bude o nich rozhodnuto), že přiznají skutečný stav. Není pochyby, že odpor proti těmto ustanovením jest do značné míry diktován rovněž oním starým liberalistickým stanoviskem proti veškerým státním intervencím. Ale jistě se tu uplatňuje i sobectví šťastlivce, jemuž se podařilo zůstat na pevné zemi, když ostatní se topí a který se nyní domnívá, že má právo hájiti zásadu „pomoz si každý sám“. Vidíme-li konkrétně, oč jde, jak — proč bychom to neřekli — je to právě Živnostenská banka a národní demokracie v jejích službách, brojí proti osnově, nemůžeme se zbavit dojmu, že je tu i uražený prestiž. Nevěříme, že by z některé sanované banky mohla vzniknout Živnobance konkurence, ohrožující její monopolní postavení, už proto, že lidé, kteří jsou jí v čele, dovedli si postupem času zabezpečit všechny materiální i psychologické výhody, včasným získáním nejlepšího průmyslu a lepších lidí a konečně, což nutno uznati, i opatrným hospodářstvím. Ale byla tu snaha vybudovat vedle Živnobanky a snad i proti ní ústav rovnocenný, neboť se správně vidělo nebezpečí, které hrozí z naprosté převahy jednoho ústavu v našem hospodářství. To se nyní mstí. „Nikdy“, které bylo vysloveno na Příkopech, hrozby resignacemi, nepřátelský postoj k snahám o úpravu poměrů v našem bankovníctví, to vše je pozadím odporu, v němž vedle onoho starého liberalismu je i kus přirozeného sobectví. Že se mu dává do služeb politická strana, je jen novým dokladem jejího vasalství.

Ony drobné i velké korupčníky, kteří brojí proti osnově ze strachu před spravedlivým trestem, jenž by je měl stihnouti, kteří se bojí o své korýtko, nad něž jim není, ony všelijaké politické advokáty, pro které je správní radovství v bance jen pramenem k rozšíření jejich advokátní praxe, nepovažujeme za vážné odpůrce osnovy, neboť se domníváme, že jejich hlasu se dbát nesmí a nebude. Ukázali jsme nedávno na případu banky Bohemie vzorné příklady inkompatibility a nebudeme váhati vytáhnouti případy ještě markantnější z přítomnosti, kdyby toho bylo potřeba.

Víme, že o osnovu bankovního zákona bude ještě tuhý boj. V „Národních Listech“ četli jsme mohutné

„varujeme“. Půjde o to osnovu zmařiti ve všech jejích částech, jak pokud jde o opatření nových aktiv pro některé otřesené banky, tak pokud běží o omezení ředitelské autokracie, zvýšení odpovědnosti vůči vkladatelům a akcionářům. Přáli bychom si, aby v tomto boji uplatnila se s druhé strany i myšlenka odpovědnosti bank vůči celému hospodářství. Zde je první příležitost uplatnit novodobé směrnice plánovitého hospodaření, neboť v bankách a skrze banky prochází celý proud hospodářského dění. Octly-li se banky v situaci, že obracejí se o pomoc k veřejnosti, již představuje stát, mělo by se této příležitosti využít nejenom k tomu, aby se umožnilo potrestat chyby, ale aby se uplatnil veřejný zájem již předem, aby se chybám v budoucnosti zabránilo.

G e l:

Odmítá stát opravdu deset miliard Kč?

Pohled na zoufalé haldy spisů v kancelářích berních úřadů a správ, okolnost, že se prostě a jednoduše daňové žádosti potloukají i tři roky od jednoho finančního úřadu k druhému, dala vzniknout rozmluvě s berním úředníkem. Rozmluvě, která je reprodukována sine ira et studio, nepovažujeme-li za „hněv historiografa“ nelibost nad odysseami žádostí spoluobčanů a za studium čili stranicnost, snahu, dopomoci veřejným jednáním otázky k řešení problému.

Ty haldy spisů zde na stole a na ostatních stolech „berních správ a úřadů ČSR, reprezentují,“ přiznává úředník, „jak sami dobře víme, okrouhle 10 miliard nedoplatků. To jest Kč 10.000.000.000.—, které patří státu a které si stát neinkasuje. Deset miliard, to je jeden celý státní rozpočet. Teoreticky by to znamenalo, že by státní rozpočet mohl končit přebytkem desíti miliard a to v onen rok, kdy by tyto „rešty“ byly vyřízeny. V praxi tomu ovšem tak není, nikdo dnes nemůže říci, kolik toho už je ztraceno. Ale jistě pořádný zlomek těch miliard je nenávratně pryč: úpadkem daňových dlužníků, ztrátou jejich majetku, zkrátka: množstvím pohledávek státu stalo se pohledávkami už ani ne dubiosními. Něco jiného však zbylo v míře neztenčené: to je aversé poplatnictva vůči berním úředníkům. Berní úředníci chápou rozhořčení poplatníků a brojí jen proti tomu, že nechť a nepřátelství občanů se obrací na nepravou adresu.

Totéž, co vyvolává odpor poplatnictva, vyvolává i odpor berních úředníků: je to systém a vybavení úřadů, co postihuje v první řadě úředníky a teprve nepřímo souhrn poplatnictva a jednotlivce.

Jak ty haldy vznikly? Válka zanechala v daňovém úřadování chaos, stupňovaný novými daňovými zákony. Rok 1920 je tu jakýmsi černým rokem a trvalo pět let, než se na to přišlo. Roku 1926 se skončila tak zvaná depurační akce. Depurace — to znamená rigorosní vyřízení všech reštů.

Depurace se nepodařila. To je třeba upřímně si říci. Ve spisech prohlášených při skončení depurační akce za vyřízené jsou vyměřené daně uvedeny číslicemi, jež jsou správné v případech, že náhoda dala za pravdu výměru. My, úředníci, na tom viny nemáme. Úřadovali jsme pod nátlakem, nebylo nás dost. Nebylo nás dost, ačkoliv jsme dělali přesčas, nesvětili neděli a dnů svátečních a pracovali opravdu s nejlepší vůlí. —

I laik může posoudit, jak se úřaduje: za Rakouska, kdy bylo druhů daní nepoměrně méně, (každý poplatník to vidí na formulářích pro přiznání k daním) měl u berní správy jeden referent přiděleno 300 poplatníků. Dnes má referent průměrně 3000 poplatníků. Za Rakouska měl u berního úřadu jeden úředník průměrně 300 až 400 kont. Dnes nemá žádný méně než 3000 kont. Ale je i berní správa, kde má jeden úředník těch kont 6000.

Jak to mají úředníci zvládnout?

Do toho všeho přišla roku 1927 daňová reforma. Za Rakouska trvaly přípravy k berní reformě pět čtvrtí roku. U nás se zákon odhlasoval a v březnu už se mělo vyměřovat podle nového klíče. Ale klíče nebylo, státní tiskárna ho nedodala.

Otázka: co je to klíč?

Vysvětlení: Klíč, to jsou tabulky, asi obdobné s tabulkami úrokovými, jaké mají v peněžních ústavech. Jsou to sloupce, obsahující čísla příjmů a hned u nich jsou vypočítána procenta daně. Procenta, určená v tom kterém daňovém zákonu.

Těch klíčů tedy nebylo a muselo se vyměřovat tak, že si každý referent musel vypočítávat procenta dělením. U každého poplatníka — jsou to většinou soukromí zaměstnanci — znova a zvlášť. Asi za dva měsíce klíče přišly — ukázalo se, že většina daní byla přece jen nepřesně vyměřena — muselo se vyměřovat znova.

Daňová reforma, lépe řečeno: lhůta, v níž měla být provedena a nedostatek vybavení úřadů je druhou příčinou laviny zbytků.

Třetí příčina, morální, tkví v postupu ministerstva financí: určilo — na příklad pro depurační akci — lhůtu do roku 1926. Každý odborník musí vědět, že se ta hora zbytků prostě nemůže za daného personálního vybavení vstřebat. Ale do ministerstva financí se svolá porada: všichni šéfové pražských úřadů musejí nastoupit (zbytky jsou hlavně v Praze, kde jsou poměry nejsvůznější a Praha sama má okrouhle 3 miliardy daňových nedoplatků) a řekne se jim: či úřad nebude hotov ve stanovené lhůtě, ten z pánů šéfů půjde z Prahy. Hodně daleko.

Šéfové se vrátí z porady, řeknou: „Který referent nebude ve stanovené lhůtě hotov a „beze zbytků“, ten poletí na štaci, kde není železnice.“ (Jsou taková sídla berních správ a úřadů a je jich víc, čím dál na východ republiky.) Jeden z šéfů úřadu dokonce dodal: „Kdo bude pomalejší, poletí. Na lékařské vysvědčení nic nedám: kdo bude nemocnej, bude dán k dispozici (navržen k propuštění).“

Následek? Každý sice dělá, co může (to by dělal i bez pohrůžek), lavinu zvládnout nemůže, ale místo aby si vyžádal prodloužení lhůty a zpracoval zbytek po kouscích, hlásí pod nátlakem ztráty existence přesně ve stanovený den: všechno hotovo! — A co hotovo není, to se „houpne“ do stolu.

Ministerstvo dostane hlášení, že zbytky jsou vyřízeny. Jak se s tím srovnává skutečnost, že od zavedení daňové reformy, od roku 1927, kdy mělo být všechno hotovo, koluje dosud každého měsíce oběžník, jenž žádá výkaz nedoměrků za všechna minulá léta. A zároveň kolují oběžníky, v nichž se hrozí disciplinárkou

všem, u kterých by se při tak zvaném lustru našel „nedodělek“, jak se úředně jmenuje „rešt“.

Je vidět, že ministerstvo ví, že je hromada zbytků, ale — před vánočními 1931 bylo propuštěno od Zemského finančního ředitelství v Praze 300 kancelářských sil.

„Houpne se“ do stolu, co není zpracováno. Co se „houpe“ do stolů? To bude veřejnost zajímat, protože tím jsou nejvíc postiženi poplatníci a my, úředníci, jim při nejlepší vůli nemůžeme pomoci, prostě nemůžeme: na jedné straně nám hrozí překládání na konec světa, ztráta existence, disciplinární tresty, na druhé straně má den přece jenom 24 hodin, z nichž více než 12 nelze na trvalo pracovat.

Do stolu se na příklad musí „houpat“ korespondence. Někdo si podá žádost za invalidní rentu. Dřív to nebylo, ale dnes patří k vyšetřování, zda je někdo hoden podpory nebo není, vyjádření berní správy. Je vůbec množství věcí — nebo přesněji: je málo věcí, pokud jde o peněžní vztah jedince k veřejné korporaci, kde berní úřady nejsou dotazovány. Odpovědět na dotaz, zda určitý občan má nějaké příjmy a kolik jich má, k tomu je třeba najít jeho spisy a to spisy kompletní, vedené až ke dni dotazu. „Houpne-li“ se takový dotaz do stolu, čeká žadatel o podporu třeba dva roky. Není to lidské, jistě není — ten malý berní úředník je také jenom člověk. A má-li volbu mezi vyřízením třicíti spisů, o kterých nadřízený úřad ví (a jichž nevyřízení má v zápětí „let“ do místa bez komunikace) a celodenním hledáním jednoho spisu a rychlé jeho zúřadování až do aktuálního dne — ten malý úředník je také jenom člověk.

Rychlost, se kterou je třeba vyměřovat daně, má nutně v zápětí množství chyb. Zdaní-li se kdo málo, je poškozen stát. Z opatrnosti se tedy vždy trochu přitáhne, ten známý berní šroub totiž. Poplatník je tedy poškozen vinou úřadů a ozve se. Je groteskní, že takové odvolání musí kolkovat. Zákon zná ovšem ještě jiný způsob odvolání: poplatník může přijít na berní správu a dát sepsat protokol, jenž má právní povahu odvolání. Ale tato prakse byla via facti znemožněna a zakázána: není úředníků, není pokdy. Rekursy z roku 1928 dosud nevyřízené nejsou vzácností. Z roku 1929 jsou jich tisíce. Daně (příliš vysoké) byly ovšem zatím vymoženy, poplatník přichází o úroky, kdežto stát za nezaplacené daně úroky vymáhá. To všechno my, berní úředníci, dobře víme, ale nemůžeme si pomoci.

Ministerstvo financí prohlašuje, že nařídilo berním úřadům: blahovolný postup při vymáhání daní. Ale šéfové úřadů zůstávají odpovědni za stav nedoplatků a šéfům jsou odpovědni referenti...

Co ovšem stát poškozují nejvíc, jsou tak zvané nedoděleky. To znamená: daně, jež nemohou přijít do státní pokladny, protože nebyly předepsány. Nebyly předepsány, protože nebyly kdy, protože není úředníků (nebo s jiného stanoviska: že je příliš mnoho druhů daní). Že daně zavčas neinkasované mají povážlivou tendenci sklouznout na konto dubiosních pohledávek, je obecně známo. Je to, jako když pustí na punčoše očko: není kdy pořádně vyměřovat, vyměřuje se proto špatně, množí se odvolání, aktuální agenda vázne, rešty rostou, „houpe“ se do stolů, poplatníci musí platit víc než mají, nechťejí či nemohou platit, dávají nesprávně

nízká přiznání, stát nic nedostává. Stát exekvuje, poplatníci se bouří proti výkonným úředníkům.

Pořádně, svědomitě a rozvážně se vyměřuje jen v lednu a únoru. Pak je spěch a jednoho dne svolá šéf úředníky a prohlásí: „Řežte to! Kdo nebude hotov“ (a teď vyvolává, jako na nádraží před odjezdem vlaku) „Beregszáz, Gottesgab...“

Skutečnost ruší plně zákonná ustanovení. Zdá-li se úředník, že poplatník přiznal příliš malé příjmy, má úředník tomuto podezřelému poplatníku zaslat tak zvaný doplňovací nebo vyzývací dekret, má ho obeslat a promluvit s ním. Kde na to má vzít úředník čas? Nevyzývá, nenapomíná, nedoplňuje, nepromluví — přirazí mu na dani, poplatník rekuruje, rekurs leží.

A ještě něco, co se týká poplatníků: dvojí a trojí zdanění zaměstnanců. Postup při předepisování jejich daní je takový: zaměstnanec pošle přiznání. Zaměstnavatel pošle tak zvanou juxtu, to je výpis z knih o tom, co zaměstnanec dostal vyplaceno. Tak se obě strany kontrolují. Kancelářští úředníci mají juxty a přiznání roztrždit z pošty do fasciklů těch poplatníků. Kancelářských úředníků je jednak málo, jednak konají — (k velké nelibosti nás berních úředníků) — práce referentské, protože je zase málo nás úředníků berních. (Takových kancelářských úředníků propustilo Zemské finanční ředitelství v Praze právě před vánočními 300). Berní úředník má dostat na stůl fascikl poplatníka už s přiznáním a juxtou a jeho prací je, na základě obou dokladů (jež musí obsahovat stejná čísla) vyměřit daň. Zkrátka: stává se, že fascikl obsahuje buď jen juxtu, nebo jen přiznání k dani. Vyměří-li se daň jen podle juxty, ztrácí poplatník všechny výhody, plynoucí z daněového přiznání, kde si může od příjmů odečíst určitá vydání. Zdaní-li se přece podle juxty, podá odvolání. Ale není-li tam přiznání, urguje se, stejně jako se urguje zaměstnavatel, nepošle-li juxtu. Řekněme, že bylo zdaněno podle přiznání. Přejde vyurgovaná juxta, — není kancelářských úředníků, není pokdy hledat se s přiznáním — poplatník je vyměřen ještě jednou. U berního úřadu pak mají dva rozkazy vymáhat daně: jednu podle juxty, jednu podle přiznání. A stane-li se, že je rekursu vyhověno a že úředník u berního úřadu, jenž plave v 6000 kontech, se splete s výmazem, může se stát, že je poplatník uháněn o daň třikrát, neboť berní úřad má ve spisech i předpis daně snížené, tedy daně třetí.“

Je těžko laiku posoudit, jak a co by se mělo napravit. Úředník, jehož monolog zde byl reprodukován, navrhuje: přibrat kancelářské síly. Tvrdí, že by se jejich plat do roka vrátil a za dva roky že by stát na tom vydělal. Možná, že má pravdu, ač přibírání provisorických sil do tak odpovědné služby je jistě riskantní. Jisto ale je, že — abychom užili nejběžnější fráze — se něco stát musí. Ani nejrozhořčenější poplatník, jenž přijde na nějaký berní úřad nebo berní správu, podobně jsa zlobou sopce, neubrání se určitému soucitu, vidí-li ty berní úředníky pracovat v neuvěřitelně zanedbaných, nehygienických úřadovnách, v děsných budovách, jak se brání lavině spisů a fasciklů, jež zřejmě za daných okolností nelze zvládnout. A vědomí, že úkol beztak nelze vyplnit, je nejnebezpečnějším nepřítelem práce.

do ba a lidé

Otto Rádl:

Ona

II. Muž se diví.

Zdálo se nám zajímavým všimnouti si v několika řádcích fakta, že ve věcech sexuální morálky se ohlásila v posledních patnácti letech určitá změna. Změna, která je na první pohled jen ku prospěchu žen, ve své podstatě však změnou ku prospěchu upřímnosti. Nebývalo otevřenosti ani pravdivosti ve vztahu mužů k ženám, pokud se nám mužům popřávala celá svoboda, zatím co ženy — tvorové méně odolní, méně samostatní, méně průbojní a zkrátka méně cenní, jak bylo od nás prostě dekretováno a po několik těch tisíciletí tradováno s neúchylností hodnou údivu — zatím co tyto ženy byly chovány zkrátka pod pokličkou.

Ke změně došlo jednou, když muži celého světa řádili opět v jedné ze svých kolosálně stupidních maní a kdy si ve své zarytosti vyřizovali jeden z oněch marciálních nesmyslů, jaké jen mužský mozek může zploditi, pod jménem „světové války“. Tehdy použily ženy toho, že doma bylo právě volno, k velkému uklízení. Především odklidily jeden předsudek, který je mrzel už od oné chvíle, kdy Adam udělal Evě skandální výstup pod známým stromem v ráji, když jí přišel na její tajnou schůzku s čertovsky dvorným sokem, který na sebe vzal podobu hada a anticipoval tak vtipným způsobem symboliku Siegismunda Freuda přesně o 5673 roky. Odklidily předsudek, že by muž byl od přírody tvorem polygynním, zatím co ony od přírody prý jsou stvořeny monoandrická. My sice ve svém nitru těmhle povídačkám o mnohoženských sklonech mužů a jednomužské povaze ženské věřili už před tím tak málo, jako nevěří na světě jeden čtyřletý kluk pohádkám o čápech, vranách a kapustách. Ale dbávali jsme alespoň žárlivě na to, aby se tenhle článek víry alespoň nahlas říkal s úctou, třebaže se za našimi zády jednalo docela jinak než podle něho. Ale to přestalo.

Došlo k něčemu, nad čím by řádný a stoprocentní muž byl v dobách starších vyletěl z togy, z brnění nebo z cutawaye, podle zvláštností lokálních a podle temporálních zvyklostí. Ženy se začaly zabývat svým sexuálním životem. Začaly zjišťovati, že všechno není takové, jak jsme jim to namlouvali. Daly se do kritizování. Na čajových dýcháncích spěchaly analysovat se svými spolutripitelkami na podkladě psychoanalytických pouček čerpaných z „Ženských hlídek“ své komplexy z neuspokojení.

Sedmnáctiletá vnučka, která měla Mary Stoppesovou v malíku levém a Van der Velda v malíku pravém, jistě konala své babičce instruktivní přednášky o dokonalosti spojení, snad k jejímu nemalému zájmu, snad k jejímu pozdnímu politování. Tady už zkrátka přestávalo všechno.

Ona prozatím vyhrává.

Je těžko říci, proč k tomu ke všemu mohlo dojíti právě v této době, zatím co i v nejlibertinistějších dobách zůstávala žena na prestolu sexuální neinteresovanosti, zatím co by byla vždycky skrývala jako věc sebe nedůstojnou, přiznání zájem o věci, jak se říká, brutálně fyzické, a vznášela se do omrzení v čistých výšinách spirituální lásky, jak namlouvala jiným i sobě.

Mužové moudří a důmyslní, kteří dovedou objevovati složitost ve věcech prostých a odhalovati lom parasků v křištálech zdánlivě čirých, psali o tom pronikavá pojednání. Baltský hrabě Hermann Keyserling, bratranec starého Eduarda Keyserlinga a autor „Filosofova deníku z cest“, tento vážný a nesmírně složitý myslitel, ujišťuje, že prý žena, jsouc tvorem předvídacím příští potřeby mužovy i jeho přání, vytušila již v době před koncem války potřebu nového erotického standardu příštích let. A poněvadž prý tato tucha budoucích potřeb u ní není věcí ducha, nýbrž věcí fyziologickou, počala už před koncem války mizeti kypivá ňadra, nohy stávaly se jemné jako u gazel, žena stávala se světovou, nesentimentální a začala pojímat i svůj pohlavní život stejně jako muž, neboť ona prý cítila již dávno před válkou, co bude jejím důsledkem: že muž bude toužiti po ženě souřadné, jež mu bude pomáhati, jež bude spíše dáváti, než bráti; jež bude zasvěcenou a vědoucí, jako kamarádka se stejnými právy, snaživá, jasně myslící a připravená nésti odpovědnost. Touto prozíravostí se stalo, že ženské hnutí zvítězilo naprosto bez výjimky. Jediným vítězem světové války je žena.

Všechno to jsou vysvětlení krásná a pozoruhodná. Můžeme je přijímati docela vážně, ale spokojiti se nakonec přece jen raději bezpečnými fakty: že patriarchální řád domovů byl likvidován (prý s jedinou výjimkou bernského kantonu ve Švýcarsku); že ideál nic než dobré hospodyně jako cíle mužových tužeb se rozplynul; že žena se stala především zase člověkem a pak teprve něčím od muže odlišným v detailech, jimž se podle nové tendence nevěnovala právě veliká pozornost.

To znamenalo veliký pokrok pro lidské myšlení. Vycházel prostě z doby, v níž každý musil pracovati, mělo-li se vůbec žít. Vedle společné práce bylo novým ideálem spolu trénovati. Tím bylo vyčerpáno, co by mohlo dvě osoby různého pohlaví na sobě interesovati. Poněvadž v této době děti přicházeti na svět nemohly a také nemusily, a lidé měli zase jednou zdravý sklon nepřetěžovati se mystikou a metafysikou pohlavností, zjednodušiti si všechno to, co zbývalo vyřídit mezi mužem a ženou na otázku hormonů, endokrinních žláz a vyměšovacích funkcí.

Ale láska.

O tom o všem počala doba nové věcnosti mluvit s novou otevřeností. Tato přítomnost byla nezbytnou v prostředí tak zamořeném předsudky a prolhaností, které představovala evropská společnost, jejíž jedno období bylo přerváno světovou válkou. Uprostřed samé věcnosti však jedna věc přišla zkrátka. To malé něco nazývané láskou.

Láska se dostává někam, kde ještě nebyla. Sportuje se ve footballu, v automobilistice i v sexualitě. Nastává doba lhostejnosti k lásce, jejího bagatelisování. Alfred Döblin, autor nejsoučasnějšího německého románu „Berlin-Alexanderplatz“ říká o tom v jedné své studii:

„Láska se prostě bagatelisuje a to je také dobré, a konečně toho bylo i potřebí. Aktivní a na půl válečné doby, jako jsou dnešní, nemohou se zabývatí láskou a parfémy, tak jako to činily jiné. Ale konec konců se přece jen láska pílne pěstuje. Láska nabyla však rozhodně zdravější barvy. Patří to prostě ke stylu této doby, že se nemiluje, nýbrž pouze... Ano, máte to slovo právě na jazyku.“

Sexualita prostě na určitou dobu úplně zapomíná, co bylo anebo mělo býti jejím východiskem. Döblin však spěchá dodat, že třebaže je pohlavnost bez lásky ztraceně chudou věcí, je přece jen sympatičtější než láska bez sexuality, která bývala hrozným netvorem.

Ale konec konců mohou všechny tyhle výkyvy, vedoucí jednou k přecenění spirituální složky v lásce a po druhé k převládnutí složek fyziologických, býti jen docela omezené. Člověk si ponechal uprostřed období ocelového nábytku a holých stěn přece jen v sobě malý koutek vyhrazený sentimentalitě, stejně jako nejplatoničtější milovník nemohl popřít občasné příjemné lehtání v pokožce. „Neboť člověk je už velice staré zvíře, třebaže ne docela tak stár, jak by se dalo soudit podle našich novin, a tenhle člověk už celá staletí miloval s celým příslušenstvím, takže malý rozdíl v timbru, který věci dodá hospodářství a technika, přece jen změní na ní pramálo a docela jen s povrchu.“

Láska sice přišla na venek zkrátka, ale přece jen zůstala jednou z nejdůležitějších věcí lidského života a snad nabývá uprostřed převládajících zájmů hmotných a hospodářských, jak ukazuje příklad Ameriky, ještě větší ceny. Snad je to spíše jen nový stud. objektivní a normalisující doby, která se ostýchá přiznati k čemukoli subjektivnímu a individuálnímu. Proto není dnes také naprosto fair mluvit o lásce slovy příliš rozechvělými a dokonce snad ne poetickými. Činili tak sir Bertrand Russell přece jen ve své knize o manželství a mravnosti, je to jedním z důvodů, proč na nás bude působiti obzvláště osvobodivě tato jeho upřímná studie, zbavující nás tolika potlačených představ.

Věci trochu dávné, ale utěšené.

Ríká se, že láska je jediným východiskem z naší věčné osamělosti: ona nás zachraňuje z bázně před světem, který je chladný a před stádem, které je kruté. Ono vytvoření nové bytosti, složené ze dvou, spojených v celek, ona hluboká důvěrnost a vřelá družnost, představuje to nejlepší, co lidský život může poskytnouti. To všechno jsou poznání poněkud dávná, třebaže byla přímo objevem pro leckoho z dnešních mladých lidí, kteří ve svých snech měli dosud jediné místo pro kariéru a pro svou práci; stejným objevem, jako pro melancholického pana Disraëliho, když poznal:

„Bohatství, úspěch, sláva a také moc mohou rozmnožiti lidské štěstí, nemohou ho však vytvořiti. Jedině láska může dáti štěstí.“

Připojuje se však přece něco nového k těmto pravdám, které dnes máme sklon odkazovati na místo neslušnosti, totiž do lyrické poesie. Ríká se, že „dátí náležitě místo vášnivě lásce by mělo býti úkolem sociologovým“. Hledá se forma, která by umožnila vedle manželství, jež představuje nejdokonalejší způsob soužití dvou lidí a jehož cílem je zploditi a vychovat děti — ještě druhý způsob soužití, volnější a stejně důležitý. Poněvadž pložení dětí není prvním účelem člověka na zemi, to je jen druhou polovinou jeho úkolu,

Kde najdeme tuto formu? Je jí vůbec třeba? Ty jsou otázky, k nimž se budeme vraceti a na které se pokusíme dáti odpověď. Dříve však se musíme zastaviti u několika nových faktů.

Panenství pozbylo kursu.

Z hospodářských předpokladů vytvářel se tu nový společenský řád, který přinášel s sebou nové pojmání otázek mravních.

Muž, konservativní ze všeho na světě vždycky jen v poměru ke své ženě a ke své milence, byl zprvu nepříjemně překvapen novými nároky a výsadami žen. Zdálo se mu více než irredentistickým slyšení o tom, že normy o ženské ctnosti se odvolávají, že se s odvahou počalo nahlas říkati, že stejně jako on má i žena plné právo na pohlavní styk i před svatbou, prohlašovati, že zdrželivost není nejkrásnější a nejvzácnější ozdobou ženy; že mladé dívky nemají vyrůstati v rajské nevědomosti a že sexuální zkušenost před manželstvím bývá spolužití dvou lidí spíše na prospěch než ke škodě; že dívky smějí samy vycházeti bez průvodu starých tet, smějí vyjížděti s mladými muži na cesty, koupati se ve volné řece jako oni a ne za prkennými ohradami, pěstovati s nimi všechny sporty; že mají raději býti bezpečně poučeny o technice prostředků antikoncepčních, které nejsou už vynálezem ďáblovým, prostředkem ke hříchu ani k věčnému zavržení; že nevědomost není už základním požadavkem ženské ctnosti a že takt muže k ženě musí se projevovati jinak, než zarytým umlčováním pohlavních faktů a potlačováním možnosti upřímně se dohodnouti a dohovoreti.

Tak se muži náhle ocitli před faktem, že panenská zdrželivost přestala býti jednou z uctívaných hodnot lidského života. Panenství, které v historii lidstva bývalo někdy uctíváno a jindy perhoreskováno, a jehož kult se dostal až do nedávné současnosti jako bizarní kuriosum a přínos křesťanského atavismu, tohle panenství ztratilo svůj kurs. Každého čtvrt roku čtete ve statistikách sňatků o tom, že rozvedená žena má procentuálně dvojnásob větší vyhlídku se znovu provdati než mladá dívka. Je také samozřejmým, že byla nalezena forma pro spolužití mezi studenty a studentkami, forma sice důvěrná a veřejně neuznaná, která však jistě může působiti jen ku prospěchu ve studiu tím, že na obou stranách zbavuje enervující předrážděnosti a roztavuje vzněty mladé fantazie přirozeným fyziologickým vyrovnáním.

Mladí lidé v Evropě.

Tato forma, která je zatím jen faktickým stavem a východiskem z nouze, bude míti šťastný vliv i na další život mladých lidí. Urozený earl říká, že v nejproslulejších anglických chlapeckých školách oddávají se hoši onanii a homosexualitě. Není to žádné neštěstí a většina těchhle mládenců se při první příležitosti dá jistě ochotně přesvědčiti o jiném a tyto pubertální atavismy zmizí beze stopy. Je však možné, že právě konvenční morální odsuzování vtiskne těmto mladým lidem tísnivý pocit viny, stejně jako namáhavé a nesmyslně násilné sebeovládání musí učiniti z normálně vyvinutého člověka tvora bojácného a zakřiknutého. Myslím, že spontánní řešení našich mladých lidí je po této stránce daleko zdravější a upřímnější.

Přesvědčil jsem se o tom na západě v konservativní Francii, kde i v Paříži dcera středních rodin bývá fakticky tak pod dohledem, že nemá možnosti volného styku s mladými muži své úrovně, nehledě k tomu, že tihle mužové dají z obavy před závazkem ke sňatku daleko spíše přednost spolužití s děvčetem spodních vrstev, zaměstnaným někde v obchodě, jehož se mohou

jednou, bude-li třeba, daleko snáze zbaviti. Viděl jsem to na východě ve stejně konservativní společnosti r u m u n s k é, jež má úplnou paralelu k francouzskému způsobu života. V Itálii, kde několikerá návštěva v domě rodičů mladé dívky představuje místy již závazek ke sňatku, jsou poměry spolu s anathematem své církevní tradice ještě daleko nesmyslnější. A na sever od nás, v Německu, trvá s výjimkou pokročilých velkoměst stejně zarytý, místy protestantsky přísný, jinde měšťácky zkostnatělý způsob morálního nazírání.

Náš nedostatek společenské tradice, který leckdy nahnal už cizincům hrůzu, když se octli proti své vůli na delší dobu mezi námi, a naše záliba v demokratické otevřenosti, u níž je často těžko rozeznati, jak dalece se skládá z ctnosti a jak dalece představuje jen pohodlnost a obhroublost — tyhle dvě složky vytvořily u nás pro mladé lidi možnost života daleko přirozenějšího, než je tomu jinde.

Příště dále.

Stultus:

Pokolení, které nezná pomeranč

VI.

Ovzduší z Nepu.

Zvláštní doba — ten vyvíjející se a rostoucí N. E. P., roku 1922. Lidé se opájejí stále se zveličujícími přiděly slanečků a oleje. Každý, kdo může, spekuluje, ve velkém nebo malém. Všichni, bojíce se návratu zlých časů, zavádějí drůbež, zvláště ale kozy a králiky, zvířata dříve v této části Ruska nepopulární a stávající se teď velkou vášní. Obchody se otvírají, a v nich se objevují staří „častníci“ — soukromí obchodníci — ještě z dřívějších dob, poněkud opelichaní a pomačkaní revolucí. Inženýrům se vede dobře, jsou vítanou silou. Jezdí do ozebračené špinavé Moskvy, kde také proudí nový život, kde se provádějí velkorysá loupeže a podvody, kde ulice a obchody se hemží novými podezřelými obličejí semitského rázu, kde vzkvěta „šlapací trust“ a „černá bursa“, mocné instituce, provádějící své velkorysé kšefty na ulici. Zchudlé městské obyvatelstvo prodává poslední ještě zachovalý majetek a venkovští „specové“, nedůvěřující ani za mák po zlých zkušenostech penězům a ze strachu před nejistým budoucnem kupují od nich zlato, kožíšiny, drahokamy. Není ničeho, co by se ze skvostů nedalo teď v Moskvě najít. Starožitný porculán, brokáty, ikony, zlaté náramky, drahé a těžké zlaté švýcarské hodinky, stříbrné lišky, brilantové náušnice se dají koupit doslova za babku a jsou skutečně kupovány se spekulantskou vášní všemi, kdo na to jen mají, i když těch věcí vůbec nepotřebují. V Moskvě se otevrou dva kabarety — restaurace — velká sensace, zdající se být úplně nemožnou. „Empir“ a „Něrydaj“ — typ starých restaurací s hudbou a programem. Podává se tam víno v lahvičích od sodovky. Potom se otevře také stará a slavná „Praha“. Jednou přiveze inženýr z velkoměsta spolu se stříbrným jídelním příborem a třemi zlatými kříži ještě ještě vzácnější dar: bílé, ale docela čistě bílé koblihy s meruňkami. Stará paní inženýrová je nedůvěřivě ohmatá, pokřikuje se — žasne, a zapláče. Staré časy se vrací.

Falešné peníze.

Popletená po dlouhé občanské válce, ještě nesorganizovaná a teprve k sobě přicházející země se skvěle hodí pro odvážné a drzé protizákonné podnikání, zahrávající si i se státní milicí. Do města přijede nanejvýš tajně šéf z centra. Ale každý na něm přece vidí — kožený kabátek, aktovka a celý vzhled svědčí o jeho povolání. Hned jde na hlavní miliční úřad, zavolá jeho náčelníka a sdělí mu, prose zachovat to v největším tajemství, aby nevznikl poplach, že se v Moskvě

dověděli, u nich ve městě že se objevilo mnoho falešných velkých peněz. Po jejich původcích se pátrá a on je poslán z centra a oprávněn provést prohlídku ve všech obchodech města, aby zabránil včas šíření falešných bankovek. Vzrušený náčelník dá mu dva milicionáře — „miltony“, jak se jim říká, a vypraví soudruha experta na tržní náměstí, vřele mu děkuje, že ho ušetřil včas velkých nepříjemností. „Expert“ obejde všechny obchody, prohlédne v nich pokladny, vybere peníze, některé uzná za pravé a nechá, jiné vezme a schová do aktovky, uklidní nařikající obchodníky. — „Nic si z toho nedělejte, soudruzi, škoda vám bude nahrazena.“ Pak se vydá zpět na komisařství, aby falešné bankovky odevzdal. Výtěžek výpravy je obrovský. Falešných peněz bylo ku podivu mnoho. V předsíni komisařství se soudruh z centra trochu pozdrží. Milicionáři jdou napřed. Za deset minut, když se neznámý stále ještě nevrací, vyjde náčelník ven, podívat se, co s ním je. Je pryč, i s aktovkou, i s penězi. Lidé se tomu případu smějí, jsou tak trochu pyšní, že v jejich zemi jsou tak šikovní chlápci, kteří dovedou skvěle napálit vládní moc. Náčelník milice si trhá vlasy na hlavě. Je ku podivu, co dělá teď vzhled a vystupování — působí to tak, že se zapomíná na formality.

Nové podnikání.

Do trustu přijede nový ředitel. Je přítelem inženýra ze studentských let. Zdá se mu trochu divný, je teď jaksi povýšený a je ve zvláštním přátelství se spekulanty velkoobchodníky. Přece jen se dle starého zvyku vídávají, inženýři trustu žijí teď velmi společensky, pořádají hostiny, pije se, hrají se karty. Ale dřív to tak nebývalo. Nebo se to zdá z nezvyku? Inženýr, stojící v ústraní a nemilující hlučnost a hýřivost, musí se toho pro forma aspoň částečně účastnit. Jeho přítel a bezprostřední představený je zas rozhodně pro veselý život, bývá u svých podřízených po každé, když přijede do Moskvy, chová se k nim s okázalou familiaritou a kamarádstvím, jako vyšší k nižšímu. Přivádí s sebou do jejich společnosti i tlustého majitele textilního obchodu v Moskvě, na němž má také svůj podíl. Ten člověk působí na všechny nepříjemným dojmem. Říká se o něm, že je těžký spekulant, vychloubač a nepoctivec. Jednou, když je spolu s ředitelem na návštěvě u kteréhosi z úředníků trustu, omluví se společností, že musí telefonovat do Moskvy, sejme sluchátko telefonu, visícího v tomž pokoji, zavolá nějakého známého, pak pověsí sluchátko zas, řekne číslo, hádá se chvíli se stanicí a pronese konečně jméno velkého komunistického hodnostáře, tak velkého, že v pokoji zavládne uctivé ticho. Mluví s ním chvíli, velmi přátelsky, tyká mu. Za týden však, jak se to už v takových případech stává, a také proto, že klepaví a zvědaví venkované po tom pátrají, vyjde najevo, že telefon zůstal po prvé rozmluvě vypnut, stanice se nehlásila, hodnostář byl v tu dobu mimo Moskvu a obchodník mluvil do prázdna. Což! Lidé nejsou teď na sebe přísní, leccos se odpustí; i horší věci se dělají.

Proces.

Celý trust zachvátí teď nový podnik. Syndikát prodává svým úředníkům za zlevněné ceny „zbytky“. Jsou to velké balíky zbytků látek, prodávaných na váhu, jeden, dva nebo půldruhého aršinu zbylých od celých kuponů barevných kartounů, kretonů, liberti, smíchaných dohromady. Zdálo by se, že tak malé kousky nejsou k ničemu, že se z nich nedá nic ušít. Ale provádějí se s nimi skvělé a podivné obchody, prodávají se do vesnic nebo se posílají do Moskvy. Všichni úředníci je kupují v nezřízeném množství, čtyři, pět, šest pudů, což znamená hromadu látky, kterou nemožno sami spotřebovat. Až jednou, za nějakou dobu, se roznese zpráva, že ředitel trustu se svým tlustým společníkem jsou zatčeni. Obviňují ho ze zneužívání úřední moci. Kupoval prý v podříze-

ném mu trustu látky do vlastního obchodu, neoprávněně a ve větším měřítku, než to bylo dovoleno, prováděje při tom podloudné a pro továrnu škodlivé spekulace. Tak se začíná velký proces trustu, proslulý po celém Rusku, jeden z prvních procesů, jichž se přehnal po zemi celá vlna, když lidé, zdemoralisovaní předcházejícími těžkými lety a zachvácení novými možnostmi výdělků oddávali se defraudacím, strhující za sebou a ničící existence mnohých jiných, nevinných, kteří za to platili svými životy. Nikdo se v těch procesech nevyzná. Jsou zapletené, vedou se tajně a vynášejí ve většině případů obžalovaným trest zastřelení nebo deportaci! Úřednictvo trustu je poplašené. Všichni se bojí a čekají den co den na zatčení. Jen inženýr se chová klidně. Nebral víc než bylo dovoleno, dokonce mň a pak přísně zakázal rodině „zbytky“ kupovat, považuje to za věc nečestnou. Koná dál svou povinnost. Do továrny přijde nový ředitel — komunista. Jednou, asi po dvou měsících, zatím co obžalovaní čekají na přelíčení, které se stále oddaluje, zavolá ho představený k sobě. Podívá se naň zkoumavým, módním teď u menších partijců „ocelovým“ pohledem, napodobujícím velkého vůdce. „Soudruhu, musím vám sdělit, že trust již nepotřebuje vašich služeb. Propouštím vás.“ „Odpusťte, smím se zeptat, čím to odůvodňujete? Necítím se ničím vinen a nechci odejít, aniž bych zvěděl, čím jsem se provinil. Považuji to za nepoctivé.“ — „Nedůvěřuji vám.“ — „Jak to, prosím?“ — „Prostě vám nedůvěřuji a nic víc. Nebyl jste přítelem obžalovaného?“ — „Byl. Znáám ho ještě z let studentských.“ — „Což vám to nestačí? Považujete ho za vinna?“ „Nemohu nic s určitostí říci. Neznám jeho věci a nikdy jsem se do nich nepletl. Stýkal jsem se s ním jako s šéfem a kolegou. Myslím ale, že velkou vinu asi nemá, a když, tak ho do toho zapletl ten padouch společník.“ — „Což nevidíte? S takovými názory nemůžete konat dál své povinnosti. Jste propuštěn.“ — Dělníci trustu, dozvěděvše se o propuštění svého inženýra, podají protest. Nemá žádného účinku. Inženýr dostane měsíční plat a dovolení zůstat ještě čtvrt roku ve svém domě, než najde místo a byt.

Do Moskvy.

Nastávají těžké měsíce nejistoty a očekávání pro rodinu. Inženýr jde do Moskvy. Místo najde hned — je dobrým pracovníkem. Ale těžší je to s bytem. V přeplněné Moskvě, do níž po celá léta revoluce plynulo venkovské obyvatelstvo, je to skoro nemožností. Žije ve velkoměstě sám, půl dne je v úřadě, půl dne po celých těch pět měsíců zoufale běhá a hledá. Nikde nic. Po každé, když jednou za čtrnáct dní se jede podívat na rodinu, je nedočkavě vítán u dveří. Zdali pak už něco má, zdali pak nebudou po uplynutí lhůty vyhozeni na ulici. Přichází, unaven, a po každé říká sklesle: — Nic. — Život osamocené rodiny se stává nesnesitelným. Pronásledují ji se všech stran, spolužáci se ptají vyzývavě dětí ve škole: — Ty, poslyš, je to pravda, že tvůj táta je zloděj? — Kromě toho se stále chvějí o nepřítomného otce. Jestli pak není tam v Moskvě už zatčen? Z trustu volají každou chvíli některého z inženýrů k výslechu do Moskvy. Pravda, pouštějí je skoro vždy hned domů, ale stává se také, že si docela neodůvodněně odsedí měsíc nebo dva ve vězení. Jeden z nich vypravuje pak o výslechu toto: Jakýsi občan, sedící u stolu v místnosti, kam ho uvedou, vyptá se ho přísně na všechny možné a nemožné věci: s kým se znal, u koho býval, jak často viděl bývalého ředitele a tak dál. Pak vezme potíštěný arch papíru a začne vyplňovat anketu. — Vaše křestní jméno? — Petr? — Po otci? — Vasiljevič. — Jméno? — Osipov — Pohlaví? — (rusky „pol“, což znamená současně také — podlaha). Tázaný se dožere a řekne: — Dřevěné. —

Konečně je byt nalezen. Rodina se stěhuje do Moskvy, kde se ještě aspoň rok táhne těžký proces, až tlustý obchodník

zemře, a nad ředitelem je vynesena „největší míra trestu“ — rozsudek smrti. Jeho žena přijde ze soudu domů. Má dvoje děti. Svléká se klidně. Sestra jejího muže konečně nevydrží. — Tak co, jaký byl rozsudek? — Zastřelení. — Po podání odvolání, kterému soud vyhoví, je ředitel poslán na nucené práce, jako odborník, do daleké Sibíře. Děti inženýra se stěhují rády do Moskvy a nechápou smutku rodičů. Tam se začíná pro ně život. To celé před tím, to není pro ně ani spála, jsou to jen spalničky.

věda a práce

Ing. V. Havel:

Souboj dvou

(Železnice a automobil.)

Když se psalo: roku osmnáctistého a několikátého, objevil se v evropských krajích „železný oř“. Nastal soumrak silnic, které se proměnily v idylická místa klidu a doměnu tuláků. Přestaly na nich práskat biče a vesele volat formani, zmlkly křižovatky, kde mohli nyní různí tajemní duchové v každou dobu nerušeně prováděti své rejdy, ztichly zájezdni hostince... Život se přestěhoval jinam, a i poštovský panáček ztratil důvod býti na světě.

Od té doby uplynulo téměř sto let. Mnoho se důkladně změnilo. Vlastně všechno. Člověk nemůže žít bez změny. Někdy se také vrací na místa, na kterých již byl.

Jednoho dne objevil se na silnici opět vůz. Trochu nezvyklý, zvláště tím, že jezdil sám. Ten den bude v historii silnic zapsán zlatými písmeny, neboť značí počátek nové a větší slávy. „Železný oř“ zestárl a odumírá, jeho místo zabírá pomalu automobil.

Přeměna se neobejde bez boje a dramatických okamžiků. Naše sympatie jsou na straně mladšího bojovníka, a jsme přesvědčeni o jeho vítězství. Byli bychom rádi, aby to bylo pokud možno brzy. Dráha se brání velmi silně a někdy docela nevybíravými prostředky. Byli jsme toho nedávno svědky i v Praze, kde na nátlak drah a elektrických podniků byly autobusy vystěhovány na periferii. O každou autodopravní koncesi musí žadatel svést zápas se železnicí. Což však jsou platna všechna úsilí, když železnice má své vnitřní nesnáze, které ji oslabují.

Snad na celém světě jest hospodářství na železničních deficitní. Již to jest vážný symptom něčeho, čemu nelze zabrániti. Více méně šikovná obchodní politika může prodloužiti její život, ale nic více. My budeme patrně ještě svědky úplného vítězství automobilu nad železnicí. Není ovšem vyloučeno, že se oba soupeři nějak dohodnou na kompromisu, který by mohl znamenati pro nás velký zisk. Co by nám toto křížení přineslo, lze dnes těžko předvídati. Konstrukteři budou mít mnoho práce. Zatím však jenom na příklad německé železnice odhadují ztrátu, kterou jim způsobuje automobilová doprava, přes půl miliardy. A to jest rozvoj teprve v úplných počátcích. Anglický reparační znalec navrhoval, aby se reparace zajistily na německých drahách. Kdyby k tomu v jakékoliv formě došlo,

jsme si při německé mentalitě jisti, že by vzrůst automobilové dopravy šel takovým tempem a na úkor železnice, že by reparace nebyly nikdy zaplacený.

Žijeme rychleji, potřebujeme rychlejších dopravních prostředků. A hospodárnějších. Život sám si vynucuje zvyšování rychlosti, zmenšování dopravních nákladů, za současného snižování přepravní nejistoty. Automobilový průmysl se snaží ze všech sil, aby všem těmto požadavkům dostal a stále zlepšuje své výrobky. Má jednu velmi dobrou vlastnost: přizpůsobivost. Jest také pružnější než železnice. To již samo získá automobilu značně příznivců. Výroba gumových obručí učinila za poslední leta veliké pokroky a umožnila automobilu zvětšiti přepravní rychlost za současného zvýšení bezpečnosti. Pneumatika vytlačila již téměř plnou obruč a zesílila velmi konkurenční schopnost automobilu vůči železnici.

Uvádí se mnoho námitek proti automobilové dopravě a na obranu drah. Většinou však neobstojí. Oblíbeným důvodem na příklad jest, že automobil nemůže dopravovati předměty velkých rozměrů, a že tudíž těžkému průmyslu lépe vyhovuje železnice. Jen z dopravních důvodů se totiž některé předměty vyrábějí dělené, ač v továrně by se mohly udělati z jednoho kusu. Odpověď na tuto námitku dal automobilový průmysl několika vozy o dosud nevídané nosnosti. Tak na příklad pro dopravu těžkých nákladů až do 35 tun na linii Paříž—Maroko užívá se nákladního automobilu na 18 kolech. Krupp uvedl na trh vozy na 10 kolech pro náklad 20 tun, vůz Titan má s vlečným vozem dopravní kapacitu 42 tuny, v Anglii pro přepravu ohromného statoru, jehož rozměry daleko přesahovaly dimenze železničních tunelů, bylo nutno použití speciálního automobilu, který se svého úkolu zprostil ke vši spokojenosti... Vidíme, že naopak náklady, které železnice nemůže zmocit, jsou dopravovány autem.

Námitkou velmi příbuznou jest: automobil není schopný konkurovati železnici v dopravě velkého množství. Náklad celého vlaku jest nepochybně větší. Měříme-li však přepravní kapacitu ne nosností, nýbrž tunou na kilometr, dojdeme k jinému výsledku. Střední kapacita jednoho vagonu činí za den, počítáno velmi optimisticky, 200 tun/kilometr. Automobil střední nosnosti asi 3 tuny proběhne za den snadno dráhu 400 km dlouhou. Čili, jeho výkon jest 1200 tun/kilometr. Nesmí se také zapomínati, že vlaky za sebou jedoucí, musejí udržovati mezi sebou určitý časový interval pěti až deseti minut, kdežto automobily mohou jeti za sebou v nepatrné vzdálenosti několika metrů.

Zastánci železnice tvrdí, že automobil se nehodí k dopravě na delší vzdálenosti. Touto delší vzdáleností rozumí se více než 150 kilometrů. Dráha nám bude moci sama nejlépe říci, mnoho-li zboží přepravuje do větší vzdálenosti jak uvedeno a zda příjem, který za tuto přepravu docílí, stačí, aby ji udržel. My jsme přesvědčeni, že zboží, dopravované do velkých vzdáleností, činí menší část celkového výkonu dráhy. Až pronikne vědomí přednosti automobilové dopravy do širších vrstev, až automobil stane se skutečně tím, čím už dávno měl býti, totiž našim denním pomocníkem, přijde

dráha o největší část svého příjmu, který má právě z dopravy na kratší vzdálenost.

Nikdo nebude vážně tvrditi, že provoz na dráze vyžaduje menšího počtu lidí než automobil, jak tu a tam slyšíme. Spočítejme všechny průvodčí vlaku, připočteme k nim stále zaměstnance ve stanicích, uvažujme při tom tunu na kilometr a nikoliv prostou nosnost a dojdeme k tomu, že v nejhorším případě potřebuje automobilová doprava právě tolik lidí jako železnice.

Takový kolos jako jsou dráhy se nevyhne určitým formalitám a organisaci, která mu umožňuje zvládnouti všechnu práci. Jenomže tato organisace a formality zdražují nesmírně celou dopravu. Kupy papíru, který se při tom popíše, čas k tomu potřebný... Některé zboží musí býti při dopravě po železnici speciálně baleno, což u automobilu odpadá. Odpadá také překládání nákladu, neboť automobil dopravuje „s místa na místo“. Německé říšské dráhy hleděly čeliti této jistě nesporné přednosti automobilové dopravy tím, že zavedly buď ve vlastní režii nebo smlouvou s autodopravci dopravu zboží od odesilatele do stanice a ve stanici určení přímo adresátu. Překládání se tím sice nevyloučilo, ale zákaznictvu se přece jen vyšlo vstříc.

Nejcitelněji pocítla dráha konkurenci silnice v dopravě nákladní. Osobní automobilová a zvláště autobusová doprava osob se rozvíjí však také velmi utěšeně a jest jistě velikým ziskem krajů, kde jest zavedena. Lidská sídla, dříve zcela od ostatního světa odříznutá proto, že nebyla blízko železnice, jsou dnes spojena s ostatním světem, a to k svému prospěchu. Auto se stalo nositelem lepších nadějí v budoucnost v místech, která dráha opomíjela, a pomůže vyrovnati ohromné životní rozdíly obyvatelstva různých krajů státu.

V Anglii zavádějí dopravu osob na delší vzdálenosti ve zvláštních „spacích autobusech“. Jest v nich postaráno o veškeré pohodlí cestujících, tak jako ve spacích vagoncích na železnici. Není to věc zcela nová. V Americe také autobusy jezdí mezi Pacifikem a Atlantickým oceánem delší dobu a plně se osvědčily. Spojují místa, vzdálená od sebe několik set kilometrů a jezdí tak přesně, jako pacifické rychlíky. Jsou vybaveny posledním komfortem, spacími lůžky, toaletami, radiem, jedou ve dne v noci, což jest umožněno výměnou řidičů a průvodčích v určitých městech, kde jest také připraveno vše k nejrychlejší opravě, kdyby musila býti provedena.

Autobusy otevřely turistům krásná místa, jež nebyla dříve tak snadno přístupná. Turistický ruch přinese do těchto hezkých zákoutí kousek lepšího života, což jest si jen přát.

V poslední době dostal automobil ve svém boji proti železnici nového pomocníka: Dieselův motor. Teprve se zdokonaluje, bude však znamenati mnoho pro rozvoj zvláště nákladní autodopravy, neboť provoz se velmi zlevní. Benzin stojí dnes Kč 2.20 litr, kdežto nafta okolo 1 Kč litr. Budeme-li uvažovati, některý pětitunový vůz domácí výroby, který spotřebuje přibližně 45 litrů benzínu na 100 km, a řekneme-li, že spotřeba nafty u Dieselova motoru jest asi stejná, stojí provoz s benzinovým motorem při ročně ujetých 25.000 km 24.750 Kč, s naftovým motorem, 11.250 Kč. Rozdíl jest 13.500 Kč. Je to jistě dostatečně veliká úspora, aby

přinutila k přemýšlení. A mnoho těch, kteří dodnes dopravují drahou, vezmou tužku do ruky a spočítají si, oč je přijde levněji, budou-li mít svůj vlastní nákladní automobil. Při dnešní tarifní politice drah, která směřuje k stálému zvyšování poplatků, nebude jistě nic divného, bude-li nákladních vozidel přibývat více než dosud. Podle statistiky několika posledních let bylo v republice ČSR.:

	vr. 1922	1928	1929	1930	1931
nákladních a dodávkových vozů	1932	10100	13883	19025	22510
aut pro hromadnou dopravu osob	126	1377	1981	2579	3255

Uvedená čísla znamenají stav, jaký byl k únoru toho kterého roku. Pro rok 1932, pro který statistika ještě zpracována není, možno počítati asi se 16% přírůstkem. Zatím co automobilová doprava stoupá, zaznamenávají naše dráhy v r. 1930 pokles nákladní dopravy proti roku předcházejícímu o 11,066.775 tun, to jest o 12.38%. Za uplynulý rok dat dosud nemáme, můžeme však počítati s poklesem ještě větším.

Automobil nabývá stále více a více půdy. Zároveň s tím vynořuje se otázka silnic. Většina našich silnic jest v takovém stavu, že nemohou vyhovovati ani nyní. Na jich udržování zaplatí se ročně slušné částky. Bude nutno stavěti nové a opravovati staré rychlejším tempem než dosud. Nebude to dlouho trvati, a i u nás se bude uvažovati o stavbě silnic, vyhrazených jen automobilům, jako byla nedávno vystavěna z Kolína nad Rýnem do Bonnu. Je to 20 km dlouhá silnice, při jejíž stavbě bylo použito všech moderních vymožeností. Má makadamový spodek a asfaltový povrch. Jest rozdělena bílým, 40 cm širokým pruhem ve dvě části, z nichž každá je 6 metrů široká a vyhrazena jen jednomu směru dopravy. Po obou stranách je 2 m široký chodník. Jízdní dráha jest černá, chodníky bílé jako střední pruh. Různobarevnost slouží ke snazší orientaci za noční jízdy. Celých 20 kilometrů této nejjednodušší automobilové silnice, která má býti článkem dopravní tepny Calais—Cařihrad, stálo 875.000 marek. Nemohli bychom zkusiti něco podobného u nás? Máme hodně přes půl milionu nezaměstnaných, kteří by se rádi chopili práce. Tu jest jeden způsob, jak jim ji zaopatřiti. Nebudou to vyhozené peníze.

život a instituce

Jak by vypadala příští válka?

I.

Věda a vynálezy vyzbrojují moc tak, aby se mohla utkat s mocí jinou;“ dnešní dosah této věty, pronesené slavným generálem Clausewitzem, uvědomily si národy s hrůzou po prvé na konci světové války. Od té doby se ničivé prostředky a zákazonosné možnosti mnohokrát znásobily.

Meziparlamentní unie shrnula výsledky svého badání o možnostech a charakteru nové války v knihu, jež má býti obrazem a zároveň výstrahou. Osmnáct obsáhlých studií,

shrnutých v této knize, pochází od známých odborníků z kruhů vojenských, hospodářských, chemických a právnických. Jednou z nejzajímavějších je studie švýcarského odborníka dra Gertruda Wokera z Bernu na thema „Chemická a bakteriologická válka“. Líčení této příští plynové války nemůže snad pročísti bez zachvění.

$$20.000 = 100.000.$$

Ze studií Meziparlamentární unie je velmi jasně patrné, že budoucí válka by byla ve snažení po ničivosti a v účinnosti prostředků, které budou tomuto snažení po ruce, mnohem urputnější a strašnější, než válka světová. Neobyčejný rozmach techniky, který v moderní době tak podstatně změnil hospodářský produkční aparát a postup výroby, vyrazující stále více a více lidskou výrobní sílu, změnil stejným způsobem i válečné prostředky. Tanky, děla, plyny, letadla doznaly podstatného zdokonalení, zatím co úměrně poklesl význam infanterie, kdysi tak důležitého činitele ve válkách. Bojová síla, kapacita moderně vyzbrojeného válečného tělesa v počtu 20.000 lidí rovná se 100.000 lidí válečného tělesa z roku 1914. Postup zmechanisované, motorisované moderní pancéřové armády, již není možno čeliti stejně vyspělými technickými prostředky, je prostě nezadržitelný. V příští válce se přikládá hlavní důležitost vzdušné zbraňi — letadlům, pro jejich značnou ofensivní sílu a její chaotické následky, hlavně při útocích na území za bitevními liniemi, jež budou hlavním a rozhodujícím bodem útočných akcí. Také plynová válka, nejstrašnější moderní válečná zbraň, bude plně úspěšná, hlavně ve spojení s válkou vzdušnou.

Nebude civilistů.

Civilní obyvatelstvo bude tedy příště zataženo do války dvojnásobně. S mobilisací armády musí nezbytně kráčet ruku v ruce mobilisace průmyslu. Vlastní mobilizační plány toho či onoho státu by byly naprosto nedostatečné, kdyby neobsahovaly vedle dispozic o mobilisaci vojska i plány o mobilisaci hospodářského a finančního aparátu. Přeměna mírové produkce na produkci válečnou nedá se, jak je patrné na příkladu Spojených států, jen improvizovat. Všechny síly určité země, potřebné pro vedení války, reprezentují válečný potenciál. Diskuse o tom, které síly jsou nezbytné výhradně jen pro válečné zbrojení a které jsou nezbytné i pro akce čistě mírové, je velmi nevděčná a způsobila již velmi mnoho potíží řadě odzbrojovacích konferencí. Vojenští odborníci jsou totiž dnes toho názoru, že v ohledu jak na technický personál, tak na výrobní postup a tak i na materiál, potřebný k válečným účelům, není dnes rozdílu mezi „civilním“ a „válečným“. Z mírové výroby za rok 1930 označilo americké ministerstvo války neméně než 3876 druhů výrobků za „strategicky důležité“. Vojensky bude tedy zničených průmyslových středisek stejně důležité, at' již vyrábějí přímo válečný materiál či něco jiného. Obyvatelstvo těchto „výrobních středisek“ či „hlavních středisek“ bude tedy v případě války v největším a nejbezprostřednějším nebezpečí. Ale nebude to jen civilní obyvatelstvo, vázané svým povoláním na velké továrny, nádraží, elektrárny, laboratoře, banky. Každé větší městské středisko bude objektem nepřátelských útoků, a to at' již bude či nebude mít nějakou hospodářskou důležitost.

„Je nesporným faktem, že válečné umění a válečná taktika si osvojila novou zbraň a to zbraň neobyčejně úspěšnou, kterou namíří proti civilnímu obyvatelstvu a již bude hledět v první řadě rozhodnout válku pro sebe;“ tak prohlásil již sám Foch. „Historie nezná příkladu užití účinnější a nebezpečnější zbraně, drtivější útočné taktiky nad morální desorganizaci nepřítelovu, otřesení jeho duševních sil, zstrašující působení na náladu civilního obyvatelstva.“ (Tak a podobně nazývají moderní válečníci tento chladnokrevný návrat k barbarismu.) „Ani nejhouževnatější a nejhrdinější obyvatelé nesnesou, aby jedno větší město za druhým bylo demolováno a obráceno v trosky.“

Z toho vyplýva, že nejnebezpečnejším miestom v budúcej válke nebude vlastní bojisko, línie fronty, nýbrž práve území, ležiaci za nimi. Se speciálnym zreteľom na plynovú válku a jej nebezpečí prohlásil belgický senátor de Brouckère: „Nejstrašlivejší paradox se stane skutečností; jediným bezpečným místem v budúcej válke bude práve bojisko a nebezpečnými chránenými ľuďmi práve bitevní oddíly.“

Co se dá dělat.

Je proto nutno řešiti co nejdokonaleji otázku možnosti dokonale ochrany a obrany civilního obyvatelstva v války. Dosavadní konference a vyjednávání v tomto směru selhaly a pravděpodobně i napříště zklamou. Každý stát bude nucen sáhnouti k vlastní svépomoci. Politis, vedoucí autorita na poli zabezpečování mezinárodního míru, prohlásil, „že bude vždy vyloučena možnost zmenšení anebo odstranění hrůz a strašidelností válečných prostřednictvím nějakých právních formulí. Pravým cílem mírové politiky musí býti snaha po vyhnutí se válce, nikoliv po jejím zlidštění“.

Na příklad plyny.

Mezinárodní Červený kříž vzal na sebe vyřešení otázky dokonale ochrany obyvatelstva před plynovými útoky. Je to velmi obtížný úkol, jak již ukázala švýcarská konference pro protiplynovú obranu, konaná 9. listopadu minulého roku a jak ukazuje a ukáže ještě delší praxe. Co vše je spojeno s ochrannými akcemi v případě plynové války, plynových útoků na určitá střediska, vystihuje velmi podrobně vědecká studie „Alerte aux gaz!“, uveřejněná ve francouzské revui „Je sais tout“. Úvodem k ní napsal známý francouzský odborník, profesor André Mayer:

„Otravné plyny jsou novým útočným prostředkem válečným a to neprudším a neúčinnějším. Proniknou tam, kam nedoletí i nejsilnější střely, rozletí se tam, kam nemohou dosáhnouti střepiny ani těch neúčinnějších granátů. Jemně rozptylovány anebo vypařovány pronikají otravné substance do obydlí, bytů, ochranných posic, všude, často na mnohakilometrové vzdálenosti... Tuto hroznou zbraň má po ruce každý stát s vyvinutým průmyslem chemickým. Není nic snazšího, než přeměnit ve velkých chemických závodech výrobu běžných pacifických produktů na výrobu těchto ničivých, jedovatých substancí. Tajné studium škodlivosti a ničivosti válečných plynů přineslo v poslední době přímo neuvěřitelně strašlivé výsledky. Jejich výroba ve značném množství dá se provésti rychle v kterékoli chemické továrně. A jejich náhle a hromadné rozptýlení nad nepřipravenými anebo nedostatečně chráněnými středisky může míti nedozírně strašlivé následky. Proto je nutno přemýšlet na možnost ochrany pro případ plynové války. Proto je také žádoucí, aby obyvatelstvo vědělo, jakému hroznému nebezpečí může býti vystaveno...“

Panika.

V případě plynové války bude nejdůležitějším momentem možnost rychlého vylidnění velkých středisek a tím jakési snížení jejich „zranitelnosti“. Tak jen se může předejít smrti tisíců lidí, která by nesporně nastala při demolování jednotlivých měst nepřátelskými bombami a záplavou otravných plynů; jen tak možno zároveň předejít druhému nespornému nebezpečí, v případě leteckého útoku — panice obyvatelstva a jejím následkům. A k této panice nesporně vždy dojde, jakmile se nepřátelský letecký útok zdaří a počet obětí dosáhne určité zdrcující výše. Správně o tom řekl generál G. Douhet:

„Bylo by bláhovostí domnívat se, že ve městě s 3,000.000 obyvatel zbude po leteckém plynovém útoku, který si vyžádal životy 10.000 lidí, ještě 2,990.000 lidí.“ Vzpomeňte si jen na početní chytačku, kterou jste jistě slyšeli ve škole: „na stromě je 100 vrabců; výstřelem z brokovnice je 10 zabito; kolik jich tam ještě zůstane?“ A vzpomenete si jistě i na její rozluštění — nezůstane tam žádný vrabec, poněvadž ostatní postrašení uletí. Lidé ovšem nejsou vrabci; ale je nesporné, že si řeknou: bylo-li při dnešním útoku zabito a otráveno 10.000 lidí, může jich býti zítra odpraveno stejné množství, případně ještě větší.

— Eddie —
(Dokončení.)

nové knihy

Nová finanční ročenka Compass. (Nakladatelství Compass, Praha XII., Slezská 13.) Každoročně známé svazky Compassu pomocí čísel podávají zprávu o poměrech na trhu cenných papírů a o státně-finančním hospodářství následnických států. Nový ročník 1932 jest pro každého, kdo umí v číslicích čísti, velmi poučným. Velmi zajímavé jest, jak Compass, aniž by činil jakoukoliv subjektivní poznámku, zaznamenává pokročení finanční krize, pouze číslicovým materiálem. Tímže věcným způsobem jsou uveřejňovány zprávy o jednotlivých peněžních ústavách a průmyslových akciových podnicích. Přibližně 8000 bilancí a účtů, výnosů, asi při 10.000 společnostech, rovněž tolik dat o dividendách, kolem 100.000 jmen funkcionářů, nesčetné kursovních tabulek, statistik výroby a ročních přehledů, údaje o podnicích, podílech a koncernech stávají se zde systematicky rozdělené přístupnými veřejnosti.

Zdeněk Fierlinger: Sovětské Rusko na nové dráze. Autor, který poznal Rusko carské, Rusko za války i revoluce i Rusko sovětské, objektivně zhodnocuje v této knize dosavadní výsledky hospodářské a sociální politiky sovětské vlády, při čemž poukazuje k rozporu mezi teoretickými směrnicemi komunismu a skutečnou praxí, nutící k neustálé revisi původních zásad. Tato kniha se dotýká nejzávažnějších problémů, s nimiž Sověty musí zápasiti, a zabývá se zejména výsledky pětiletky, organizací bankovníctví, průmyslu a obchodu, nové úpravy mzdy a pracovních podmínek, nové disciplíny v závodě a úkolů syndikátů a družstevních organizací. V oboru kulturním náležitěho ocenění docházejí snahy o emancipaci žen, o organizaci školství a likvidaci negramotnosti. Centrálním problémem zůstává agrární otázka, která ofensivou na frontě kolchozní se nezdá býti likvidovanou, nýbrž může naopak doznati zcela nového vývoje hospodářským zesílením zemědělských složek obyvatelstva. Kniha právě vyšla v Ú. D. K. N. (Ant. Svěcený) v Praze II., Hyberská 7. Cena 18 Kč brož. a 26 Kč váz.

různé

Únorové číslo časopisu *Lidská práva* přináší tyto články: K ženevské konferenci odzbrojovací. E. Rádl: Generálova kritika školy. Ivan Markovič: O základní svobodě na Slovensku. Bedřich Bill: Pilsudského justice. Konfiskovali nás. Prezydent zasahuje. Vraždicí hranice. Kus papíru? Boží dar. . .

Gramofonový repertoire na deskách Ultraphon: Šlágr z filmu: Načeradec, král kibiců: Rumba Edith. Hudba Josef Kumok (druhá strana: Ajama. Rumba od Bernarda Grúna, arangement Čeňka Bláhy), jazz orchestr Ultraphonu je poslední skvělou novinkou české produkce. Deska má číslo A 10404.

Velký výběr **plnicích per**
(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),
crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě: **K. Wagner, Brno-Česká 16.**

nové knihy

Otokar Fischer:

Goethovy spisy v Pantheonu*

Dal jsem poznámkám k Básní i pravdě a k výběru pros „imprimatur“, a ježto se ty oba svazky, jimiž bude český soubor Goetha ukončen, za několik dní objeví na knihkupeckém trhu, nezbývá mi, než abych o celém podniku podal čtenářské obci počet a upřímné poděkování svým spolupracovníkům.

Iniciativní zásluha o pořízení toho překladového díla přísluší nakladateli Fr. Borovému. V souhlase s ním a s Ed. Bassem požádal mne spoluvydavatel Pantheonu Jan V. Sedlák v červnu 1924, abych se ujal překladu resp. redakce Goethových spisů v uvedené sbírce; dalším jednáním jsme smluvili, že se zavazují ztlumočit lyriku a Fausta, že vydání obsáhne patnáct svazků a že pořadatelé je popřána svoboda jak ve volbě překládaných děl tak ve výběru překladatelů. Byl jsem tím návrhem zprvu víc překvapen a poctěn než potěšen; obával jsem se, že mi práce, jež vyžaduje i jisté metodické soustavnosti, nebude „lehet“. Člověk je tvor vybíravý a hravý, a má dřívější goethovské překlady, ať antologie z Goethovy země r. 1916 u Bradáče, ať Římské elegie a Benátské epigramy v Symposiu 1921, vyplynuly z podnětů zcela jiných, než aby vyplňovaly mezeru našeho písemnictví: měly spíš osobní a výlučné, něku-li gourmandský ráz. Ale zde se sluší, abych vědecké vzpomněl momentu „zakázka“, „objednávka“, jaký by pro moderní lyriku byl as ilusorní, ale tak jako se osvědčoval v renesanci, tak má svou významnost podnes v oblasti tlumočnické. Jde o to — a zde je úkol vydavatelů, literárních společností a rádců — aby popud z vnějška přicházel vstříc nějakému nepřiznávánému posud zámečru osobnímu; tak, smím-li mluvit o svých zkušenostech, nikdy by mne bylo nenapadlo překládat Zarathustru, neuložit mi to Arne Novák; nikdy bych se byl neodvážil sáhnout k Villonovi, nebýt, vedle jiných okolností, naléhavého komanda Rud. Škeřika: a dojistá bych si nebyl vyzpověděl českého Goetha, kdybych o něj nebyl býval tak důtklivě žádán. Prvé kroky měly také ještě něco z nezávislosti pokusů předcházejících; musil jsem se prokázat, zda skladba tak obtížná a tak umná jako je Západovýchodní diván může být obstojně převedena; a poté, jakoby pro oddech a pro obměnu, byly tu improvisace mladého Goetha, zas něco k ukojení literární hravosti, vybíravosti, dobrodružnosti.

Zároveň však, třebaže se v smlouvě neudávala žádná časová lhůta, bylo z technických důvodů radné apelovati též na další přispěvatele, pokud možno na takové, kteří by umožňovali, aby jednotlivé svazky měly v základě přibližně stejné ladění. Přičinil jsem se tedy, aby se o Italskou cestu a Viléma Meistra, pak i o jiné práce hlásili mi nadaní žáci. Byli to: Karel Arnstein, jež germanistiky pohříchu brzo zanechal; dále Vojtěch Jirátko, jež germanistice, slavistice a jejich pomezí oblasti prokazuje tolik platných služeb, dále Blažena Plecháčová, jež pak vyposlechla i přelouskala těch skoro pět set tiskových archů a byla při uskutečňování rozměrného plánu též jinak posilou nepostradatelnou; dále Karel Polák, jež svazek so svazek bedlivě posuzoval a sestavil poznámky ke Goethově autobiografii; posléze Erik A. Saudek, náš tlumočnický Werthra, Tassa a Spříznění, rozený překladatel, k česko-německému slovesnému prostředkování předurčen po meči a erudici.

Záhy se však sami od sebe hlásili o účast i spisovatelé již vyžralí, jejichž vyhraněný sloh sliboval našemu podniku stát se cenným přínosem, s vyhlídkou arci, že jednotné pojetí bude takovou jinak vítanou pomocí přec jen ztěžováno. Odtud jistě rozpaky, s nimiž bylo odpovídat na četné nabídky; odtud i, smím-li tak říci, režisérská funkce pořadatele, jež se snažil „obsazovat úlohy“ podle zálib a sklonů toho literárního účinkujícího: František Kubka, umělec povídkového dřevorytu, převzal pro svazek mladého Goetha překlad rytířského Götze z Berlichink. Značná část prací byla v pevných rukou, když součinnost nabídl brněnský Jan Kamenář, osvědčený svými tóny hansachsanskými, schillerovskými, baladickými; zajistil jsem si jeho ochotu k překládání skladeb v hexamtru a neméně těžkém elegickém distichu, takže na takovém Ferinovi, Heřmanovi a jinde mohl osvědčiti široký dech výpravnosti ostrou i bodrou, občanskou i výsměšnou charakteristikou; neméně důležitá byla zásluha téhož překladatele o Goethovu autobiografii — prof. Kamenář ji loni dopřekládal za týdnů, jež čtverřákový duch naší mateřštiny pokřtil, lucus a non lucendo, „prázdninami“. Do třetice pak: Pavel Eisner. Jeho nabídka mne překvapila, ba zarazila: neboť byla učiněna v době, kdy byl sice znám jako zdatný a odvážný překladatel i spisovatel německý, ale kdy jeho schopnost českého veršování byla naprosto nevyzkoušena; tak jako

celý náš podnik měl heslem „fortis fortuna“, riskovali jsme to i zde, a kritika nechtě posoudí, zda nebyla oprávněna důvěra, jež novému překladateli svěřila Pandoru a Ifigenii, tedy úkoly — vedle Kamenáře a Saudka — nejdopovědnější.

Tak přicházela, bez programu dobově vytčeného, náhoda za náhodou, urychlující práci nepoměrně více než se nám před tím zdálo. Učinili jsme si arci zásadou, že nic nepřevzeme ze starších zásob, nýbrž pořídíme vše ke konkrétnímu účelu nově (od toho principu ustoupil jsem jen při dvou prosách, jejichž překlad zbyl mému bratu netištěn z doby před válkou, a při dvou cyklech, jež jsem vydal krátce před edicí Borového) — ale k nepředvídaně spěšnému tempu nutila neméně nepředvídaná událost, již se vydání hnulo dopředu ne krokem, ale skokem. Také zde náraz zvenčí, ba ó hrůzo, práce na objednávku. Vydavatelé Pantheonu mi dosvědčí, že jsem závazek faustovský bral trochu na lehkou váhu odpovídaje: Ano, za nějaký uherský měsíc... Ale nebyl ještě venku náš prvý svazek, a tu se z čista jasna, z jara 1927, začala dvě pražská divadla předhánět ve znamení Fausta: Jaroslav Kvapil vybízel k novému překladu celého prvního dílu (měl jsem tehdy v zásuvce, snad už v sazbě, jen „Urfausta“), a sotva přišel plán vinohradské scény do novin, přetrumflí jej v Národním a ohlásili provedení dílu obou, podle úpravy Mederowovy. Nešťastný Mederow, jak zle pochodil u našich referentů! a zpropadené rivalisování dvou divadel! Ale s našeho hlediska budíž připomeno: sláva Mederowovi, dík za divadelní dostihy! Bez těch dvou nahodilostí, bez toho dvojího „musu“ byl by Faust i dnes ještě odsunován ad calendas Graecas: takto když Národní divadlo dávno před sjednaným termínem dostalo a v dubnu následujícího roku hrálo vykuchaný text obou částí, bylo zas věcí nakladatelství, aby s překladatelem smlouvalo přeložení a vydání celé, nezkrácené knihy, o ježž bleskově rychlý tisk se už postaral Jar. Stránský, k vánocům r. 1928.

Podobně to šlo — proti programu, proti očekávání — s některými lyrickými básněmi; jednu chtěl mít v českém znění Otokar Ostrčil, jinou Karel Dostal, jednu politik, jinou zednář, jednu překladatel Marxova Kapitálu, jinou překladatel essaye Ludwiga atd. a najednou tu, někdy předloni, vytanula možnost: budem, čehož jsme nezamýšleli, hotoví k březnovému jubileu r. 1932! Arci bylo třeba napnout síly v nakladatelství, jehož dispozice tak cílevědomě určoval ředitel Fürth, i v tiskárnách — všechny svazky vyšly z officiny brněnské Polygrafie, s výjimkou devátého, ježž sázela rokycanská firma Zápotočného; a tak dokázalo soukromé, nikým nesubvencované nakladatelství — za neustále cílého kontaktu p. Patáka a ostatního úřednictva závodu se spolupracovníky — od října 1927 do února 1932 vydati patnáct svazků Goetha, to jest textu nejhutnějšího, nejsubtilnějšího, nejbásničtějšího. Rozvrh vnitřní byl arci co nejpřesněji dodržen. Je jasné, že Goethe Francouzů, kteří si více než my všimají třeba Tažení do Francie anebo, majíce svou mignonskou tradici, též Divadelního poslání, je jiný nežli náš, a že zas některá díla i dílka mají u nás jinou citovou hodnotu než kdekoli v cizině. Jen my máme soubor, ježž, důsledně přihlížeje též k fragmentům, obsahuje vedle hlavních děl antiku Promethea, Achilleidy, Pandory, nebo tři nejvýznačnější ukázky básnění náboženského Věčného žida, Mysteria, Pedagogického provincii; jen u nás následují po sobě díla tak, že je sdruženo dělitko časové a věcné: tři první svazky přinášejí výtvary mladého Goetha v pořadí drama — vyprávění — lyrika, kdežto v dalších dvanácti svazcích, objímající tvorbu výmarskou, pořad je podle logiky vývojové obrácen (lyrika — vyprávění — drama), takže mohla být samým seskupením naznačena symbolika Goethova růstu — prvému svazku, ježž je intonován mladistvým úryvkem Fausta, odpovídá v svazku patnáctém definitivní Faust, vyznívající mystickým sborem druhého dílu.

Úplnosti dosaženo být nemohlo, ani její zdání nám netanulo na mysl. Tak musily být některé významné polohy Goethova ducha opomenuty nebo jen naznačeny. Nevybylo na př. místa pro Goethovu učenost. Aby však čtenář získal aspoň předchut goethovské vědy a všeobšáhle moudrosti, zařadil jsem do svazku pros, jež náhodou jako poslední vyjde z tiskařského lisu, výbor z básníkůvých maxim a reflexí. Tam najde přírodovědec, tam najde historik, tam najde filolog leccos, co je jakoby šito na dnešní snahy o naukovou klasifikaci na dnešní jazykové, duchovědné, náboženské i politické spory; ale zvlášť se tam shledá pozorovatel společenského života i milovník básnického umění s hlubokými a překvapivě časovými výroky, a také překladatelé tam narazí na ocenění svého úsilí ať vážné, ať ironické. Ba i pořadatel tohoto českého výboru z Goethových spisů čte tam přesnou autokritiku své dokončené práce, a to v aforismu, který praví: „I splněnou povinnost pocítujeme ještě za dluh, neboť zadost jsme si neučinili nikdy.“

*) Lidové noviny 6. února 1932.

Kniha, o níž bylo v uplynulém roce psáno jen v superlativech

Vladislava Vančury
zbojnický a milostný román
MARKÉTA LAZAROVÁ
vychází ve druhém vydání

Poctěn státní cenou čsl. pro rok
1931 v oboru krásné prózy

Prošel vítězně anketou Lidových
novin o nejzajímavější knize roku

Hlasy kritiky:

„MARKÉTA LAZAROVÁ“, dílo autorova vyzrání,
je jednou z nejkrásnějších knih naší nové prózy.“
A. M. Piša

„Vančura zůstává největší silou moderní české prózy.“
F. X. Šalda

„U Vančury dospívá český jazyk vrcholu své vnitřní
síly.“
Fr. Šekanina

„Vančura je velký mistr slova, velký čaroděj básnic-
kého obrazu . . . nalézám proň výrazově rovnocen-
ného soupeře toliko v Otakaru Březinovi a Jaroslavu
Durychovi.“
Jos. Heyduk

„MARKÉTA LAZAROVÁ“ představuje 5. svazek
druhého pořadí knihovny nového čsl. románu
PYRAMIDY, kterou rediguje EMIL VACHEK.
Vyšly v ní romány těchto autorů: Olbrachta,
Vančury, Werfela, Nezvala, Kopty, Nora, No-
vého, Kličky, Fuchse, Broda, Krejčího, Vladyky,
Winderera, Horsta a Mühlbergera. Každý román
představuje dokonale vypravený vázaný svazek
ve vazbě prof. Sutnara a v ochranném obalu
podle návrhu Jindřicha Štyrského. Cena svazku
je 35 Kč. Pro odběratele deseti románů PYRA-
MIDY jen 29 Kč za svazek. Zajistěte si tuto vý-
hodu odesláním připojeného kuponu.

Kupon, který odstříhnete

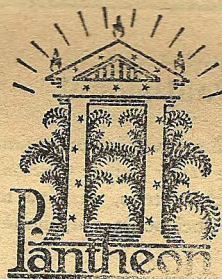
Zašlete mně obratemvýt. knihy Vlad. Van-
čury MARKÉTA LAZAROVÁ za cenu 35 Kč
kromě poštovního, které uhradím dobírkou —
složním listem.

Přihlašuji se k odběru posledních 10 románů
Pyramidy. Zasílejte jeden měsíčně. Obnos 29 Kč
za svazek i s poštovním uhradím vždy dobírkou
— složním listem.

Jméno:

Adresa:

Nehodící se škrtněte!

„Ať tak či onak, nej-
krásnější Goethovou
zůstane těch 15 svazků
u Borového, jež zna-
menají skutečnou Goe-
thovu renesanci a k to-
mu ještě pomník poslé-
ze definitivně a plně
obrozeného národního
jazyka.“
Pavel Eisner
v Rozpravách Aventina

Posledními dvěma svazky III. a IV. dílem knihy
BÁSEŇ I PRAVDA a konečně povídkami
SPŘÍZNĚNÍ VOLBOU A JINÉ PROSY byl
Goethovský soubor v Pantheonu péčí Otakara
Fischera právě ukončen, a takto uspořádán:

I- FRAGMENTY A IMPROVISACE

Z MLÁDÍ. Faust v prvotní podobě. -
Prometheus - Satyros - Věčný žid. -
Celé dílo v graf. úpravě J. Kaplického.
Přel. Otokar Fischer. 216 stran. Brož.
Kč 17.50. Kniha I., II. a III. váz. v jed-
nom svazku Kč 90.—.

II- DRAMATA PROSOU. - Z MLÁDÍ.

K Shakespearovu dni. - Götz z Berli-
ching. Clavijo. - Stella. Přel. Fr. Kubka
a Otokar Fischer. 490 str. Brož. Kč 35.—

**III- UTRPENÍ MLADÉHO WERTHERA.
VÝBOR Z MLADISTVÉ LYRIKY.**

Přeložil E. A. Saudek a Otokar Fischer.
284 stran. Brož. Kč 22.50.

IV- LYRIKA A BALADY.

Přeložil O.
Fischer. 294 stran. Brož. Kč 30.—. Svaz.
IV., V. a VI. v 1 svaz. váz. Kč 127.50.

V- BÁSNĚ ANTICKÉHO ROZMĚRU.

Přeložil J. Kamenář a O. Fischer. 680
stran. Brož. Kč 60.—.

VI- ZÁPADOVÝCHODNÍ DÍVÁN.

Přeložil Otokar Fischer. 300 stran. Brož.
Kč 22.50.

**VII-VIII - VILÉMA MEISTERA LÉTA
UČEDNICKÁ.**

I. a II. díl. Přeložil
V. Jiráč a E. A. Saudek. 424 a 546 stran.
Brož. I. Kč 30.—. Brož. II. Kč 37.50.
Oba díly váz. v 1 sv. Kč 82.50.

**IX- SPŘÍZNĚNÍ VOLBOU A JINÉ
PROSY.**

Přeložil O. Fischer, J. Fi-
scher, B. Plecháčová a E. A. Saudek.
664 stran. Brož. Kč 60.—, váz. Kč 75.—.

X-XI- ITALSKÁ CESTA.

Přel. K. Arnstein
a B. Plecháčová. Díl I. 484 stran. Brož.
Kč 32.50. Díl II. 386 stran. Brož. Kč
30.—. Oba díly váz. Kč 77.50.

XII-XIII - Z MÉHO ŽIVOTA.

I. a II. díl. Přel.
J. Kamenář. 692 str. Brož. Kč 65.—.
Díl III. a IV. 600 stran. Brož. Kč 55.—,
váz. I.-IV. díl Kč 135.—.

XIV- DRAMATA.

Přeložili O. Fischer, P.
Eisner, J. Kamenář a E. A. Saudek.
776 stran. Brož. Kč 75.—. Váz. Kč 90.—.

XV- FAUST.

I. a II. díl. Přel. O. Fischer.
720 stran. Brož. Kč 60.—. Váz. Kč 75.—.

Úplné dílo čítá 7556 stran, brožov. Kč 632.50,
váz. Kč 752.50. Dostanete u všech knihkupeců.

NAKLADATELSTVÍ

FR. BOROVÝ

PRAHA II, NÁRODNÍ 18

